

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Bc. Michaela Hájková

Resocializace pachatelů, kteří týrali děti

Resocialization of children offenders

Praha 2017

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Oldřich Matoušek

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 18. května 2017

.....
Michaela Hájková

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala Doc. PhDr. Oldřichu Matouškovi za veškeré poskytnuté rady, čas strávený s konzultacemi a cenné informace nezbytné k napsání této diplomové práce.

V neposlední řadě děkuji všem respondentům, kteří mi poskytli rozhovory a své rodině a přátelům za podporu během celého studia.

ABSTRAKT

Předkládaná diplomová práce se zabývá resocializací pachatelů, kteří týrali děti. Věnuje pozornost tuzemské a zahraniční praxi v oblasti práce s násilným pachatelem. Cílem diplomové práce je zjistit, jaké jsou základní charakteristiky resocializačních programů a jejich potenciální rozvoj. V teoretické části práce jsou vymezeny základní pojmy týkající se pachatele, oběti, resocializace a souvisejících oblastí péče o pachatele. Výzkumná část je rozdělena na metodologii, kde autorka popisuje průběh získávání dat pomocí polostrukturovaných rozhovorů a empirii, kterou podkládá výpověďmi odborníků pracujících s násilnými pachateli.

Klíčová slova: resocializace, pachatel, týrané dítě, práce s pachateli

ABSTRACT

Presented diploma thesis deals with resocialization of children offenders. It is dedicated to national and international practice in the field of work with violent offender. The objective of the diploma thesis is to find out, what are the basic characteristics of the resocialization programmes and its potential growth. The theoretical part of the thesis defines the basic terminology of offender, victim, resocialization and related areas of care for offenders. The research part is divided into a methodology where the author describes the process of data gathering through semi-structured interviews and empiricism, supported by testimonies of experts working with violent offenders.

Key words: resocialization, offender, abused child, work with offenders

OBSAH

ÚVOD.....	9
I.TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Pachatel	11
1.1 Typologie pachatelů	11
2 Dítě jako oběť	13
2.1 Fyzické týrání.....	14
2.2 Psychické týrání	15
2.3 Sexuální zneužívání	15
3 Resocializace	17
3.1 Rizikové faktory ovlivňující úspěšnou resocializaci.....	17
3.2 Resocializační techniky.....	20
3.2.1 Program R&R = zdůvodnění a rehabilitace (reasoning and rehabilitation).....	21
3.2.2 Program ETS = zlepšení myšlení (enhanced thinking skills).....	22
3.2.3 Program MRT = zlepšení morálního uvažování (moral reconation therapy).....	24
3.2.4 Program ART = trénink potlačování agresivity (aggression replacement training) 26	
3.2.5 Program Chromis.....	27
3.2.6 Program OTO = jeden na jednoho (one to one).....	29
3.2.7 Program Caring Dads = starostliví otcové.....	30
3.3 Shrnutí programů	31
4 Restorativní justice.....	33
4.1 Penitenciární péče	34
4.1.1 SARPO.....	34
4.1.2 Program zacházení.....	35
4.1.3 Program 3Z = zamysli se, zastav se a změň se	36
4.1.4 GREPP = Reedukační psychologický program zaměřený na práci s vinou.....	37

4.2	Pospenitenciární péče	37
4.2.1	Probační a mediační činnosti	38
4.2.2	Mediační činnosti	38
4.2.3	Probační činnost	39
5	Zahraniční organizace	42
5.1	Velká Británie - Organizace Respect	42
5.2	Norsko – Alternativ til Vold (alternativa k násilí)	42
II. METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ		44
6	Cíl výzkumného šetření	45
6.1	Hlavní výzkumné otázky:	45
7	Metoda získávání výzkumných dat	46
8	Metoda výběru výzkumného souboru	48
9	Průběh sběru dat	50
10	Metoda analýz dat a interpretace dat	52
III. EMPIRICKÁ ČÁST		53
11	Výsledky výzkumného šetření	54
11.1	Průběh programu pro násilné pachatele v ČR	54
11.1.1	Teoretické východisko	54
11.1.2	Délka programu	55
11.1.3	Cílová skupina	57
11.1.4	Procento klientů, kteří dokončili program	59
11.1.5	Měření efektivity programu	59
11.1.6	Zlepšení nynější praxe	61
11.2	Zahraniční programy	62
11.2.1	Inspirace při tvorbě programu	63
11.2.2	Rozdíly mezi zahraničními a českými programy pro násilné pachatele	64
11.3	Kroky a překážky k zavedení programu	65
11.3.1	Kroky k zavedení programu	65

11.3.2	Překážky k zavedení programu.....	66
11.3.3	Absence programů pro pachatele, kteří týrali děti v ČR.....	67
11.3.4	Představa programu pro pachatele, kteří týrali děti	68
11.4	Spolupráce.....	69
12	Shrnutí výsledků	71
12.1	Jak probíhají programy pro násilné pachatele v ČR?.....	71
12.2	Jaké jsou rozdíly mezi českými a zahraničními programy pro násilné pachatele?	72
12.3	Jaké kroky je potřebné učinit k zavedení programů pro pachatele, kteří týrali děti?..	73
12.4	Jaká je spolupráce s dalšími institucemi?.....	74
13	Diskuse	76
	ZÁVĚR	79
	LITERATURA.....	81
	ELEKTRONICKÉ ZDROJE:	84

Seznam zkratek

KBT.....	Kognitivně - behaviorální terapie
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
PMS.....	Probační a mediální služba
SYNDROM CAN	Syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítě
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody

ÚVOD

Resocializace představuje složitý proces nápravy. Skládá se z metod přispívajících k opětovnému zařazení jedince do společnosti. Práci s pachateli, kteří týrali nejen ženy ale i děti je v České republice věnována stále větší pozornost. Několik organizací na našem území je zaměřeno na práci s násilným pachatelem. Pro tento úmysl jsou aplikovány různé resocializační techniky, které pomáhají pachateli zvládat stresové situace adekvátním způsobem. Tyto techniky jsou z velké části zařazeny do podoby programů.

Neodmyslitelnou roli v procesu resocializace představuje společnost. Otázkou je, do jaké míry jsou lidé ochotni a připraveni pomoci. Nejen lidé odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody přicházejí o rodiny, přátelé či zaměstnání a k této příležitosti jsou vystaveni odmítavým a odsuzujícím reakcím široké veřejnosti. Jedinec ztrácí pocit sounáležitosti a je vystaven stigmatizaci. To vše může vyústit v lhostejnost či nedostatek motivace.

Vězeňství v České republice procházelo vzhledem k totalitnímu režimu jiným vývojem v porovnání se západoevropskými státy. I přes skutečnost, že přechod v demokracii a nové vězeňství jsme zvládli, některé rozdíly jsou znatelné dodnes. Obtížněji se dostávají do popředí moderní postupy běžné ve vyspělých zemích. Tento fakt je znatelný i v zavádění resocializačních programů.

Cílem předložené diplomové práce je proto zjistit, jaké jsou základní charakteristiky resocializačních programů a jejich potenciální rozvoj. Výsledky výzkumného šetření mohou posloužit k vymezení potřebnosti resocializačních programů, jejich výhod a následnému možnému zlepšení.

Samotné empirické části předchází teoretická část, ve které se zaměřuji na definici pachatele, jeho typologii, vymezení oběti, syndromu CAN a zahraniční praxe. Dále se zabývám problematikou resocializace, penitenciární i postpenitenciární péčí a s tím související. Jako metodu výzkumného šetření pro zjišťování dat jsem zvolila kvalitativní výzkumné šetření prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru. V empirické části výzkumného šetření jsou získaná data analyzována, interpretována a diskutována.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Pachatel

„Nejnovější teorie dokládají, že pachateli, respektive násilnými osobami domácího násilí, může být kdokoli“ (Králičková et al., 2011, str.8). Vyvrací tak starší teze a mýtus, že slušní lidé násilí nepáchají. V laické společnosti i nadále převládá myšlenka, že pachateli nejsou “normální“ lidé. Charakterizují je spíše jako psychopaty, alkoholiky, drogově závislé či bezcitné maniaky. Ve skutečnosti může být pachatelem i osoba, která je finančně zabezpečena, odvádí daně a na první pohled má fungující rodinu.

Na vzniku syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte se dle Langmeiera a Krejčířové (2006) podílí řada následujících faktorů. Prvním z nich je nepřipravenost jedinců založit rodinu - nezralost rodičů může vyústit v upřednostňování vlastních potřeb nad potřebami dítěte. Následujícím faktorem je transgenerační přenos. Stane-li se dítě svědkem či obětí násilí v rodině, je zde riziko, že bude v budoucnu sám násilnou osobou. Důvodem jsou nevhodné vzorce chování a řešení krizových situací, se kterými se v dospívání setkal. Dalšími činiteli mohou být společenské a kulturní hodnoty, názory, rodičovské chování a stres, obzvláště dlouhodobý.

1.1 Typologie pachatelů

Jednou z možností, jak definovat pachatele, je výčet typologií založených na intenzitě či profilu chování pachatele. Klasifikací či typologií pachatelů je nepřeborné množství. Studie zaměřené na klasifikaci pachatelů byly realizovány i v České republice. V roce 1985 provedl Suchý a kol. výzkum 210 vězněných a 210 recidivních pachatelů majetkových, násilných a sexuálních trestných činů. Na základě tohoto výzkumu navrhl typologii osobnosti pachatele, kterou rozdělil do osmi skupin:

- socializovaný, který je typický nízkým sklonem k agresivnímu chování a emoční stabilitou,
- nesocializovaný agresor, pro nějž je charakteristický nedostatečně zformovaný systém vnitřních pravidel chování či egocentričnost,
- konformní moron, vyznačující se konformností a těžkopádností,
- nezdrženlivý, u kterého převládá dynamičnost a vysoká pudová energie,
- neurotický, typický úzkostí a emoční labilitou,
- hostilní, s nepřátelským zaměřením vůči okolí,
- podrobivý, který se vyznačuje konformitou, důvěřivostí, nízkým sklonem k agresi,

- anxiózní manipulátor, pro nějž je charakteristická emoční stabilita a prosazování vlastní osobnosti. (Suchý, 1985)

Odborná literatura neudává univerzální typologii pachatelů násilné kriminality, ale poukazuje na shodu charakteristických znaků pachatele. Mezi ty lze zařadit nízkou sebeúctu, extrémní žárlivost, alkohol, sex jako agresivní čin, víru v patriarchální rodinu a nepřiměřené reakce na stres. (Voňková, Spoustová, 2016)

2 Dítě jako oběť

Minulé století se stalo významným obdobím mimo jiné i pro oblast ochrany dítěte. Byla mu věnována dosud opomíjená pozornost. Dítě nemělo v tehdejší společnosti lehké postavení, ať už se jednalo o chápání jeho potřeb, práv či požadavků. Jedním z významných dokumentů týkajících se práv dítěte je Úmluva o právech dítěte, jež byla přijata OSN v roce 1989. Ovšem i přes převratné změny, které se odehrály v minulém století, se setkáváme s velkým nebezpečím, které může vyústit až ve vážné ohrožení dítěte. Jedná se o týrání, zneužívání a zanedbávání.

Nalézt a definovat přesnou hranici počátku týrání je velice obtížné. Posledním krokem od fyzického týrání dětí mohou být agresivní impulsy ze strany rodičů, kteří nemohou unést pocity frustrace a současně vychovávají své děti. V tomto případě ne vždy mluvíme o rodičích, kteří způsobují bolest svému dítěti záměrně. Své činy mohou považovat za řádný způsob disciplíny. Je důležité proto rozlišovat mezi rodiči, kteří nemohou ovládat své impulsy, a těmi, kteří se domnívají, že jako rodiče mají právo či dokonce povinnost jednat na základě nich. Týrání dětí je již desítek let pokračujícím nebezpečím. Překračující veškeré sociální, genderové, rasové, etnické a etické hranice. Navzdory nemalým snahám různých institucí, programů či odborníků jsou i nadále děti týrány.

Syndrom týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte známe také pod zkratkou syndrom CAN (Child Abuse and Neglect), jež je zdravotnickou komisí Rady Evropy z roku 1992 definován následovně: *„jakákoliv nenáhodná, vědomá či nevědomá aktivita rodiče, vychovatele nebo jiné osoby vůči dítěti v dané společnosti nepřijatelná nebo odmítaná, která poškozují tělesný, duševní i společenský vývoj dítěte, popřípadě způsobuje smrt“* (Voňková, Spoustová, 2016, str. 70)

Syndrom CAN můžeme chápat jako složitý jev. Nejde pouze o jednostranný akt, nýbrž o interakci, do které se zapojují všechny zúčastněné osoby, oblasti života člověka a podmínky, jež proces ovlivňují. Jedná se o čin, který je v rozporu s morálními hodnotami, ale i právními normami.

Z jistého hlediska lze stanovit rizikové faktory, které predikují vznik syndromu týraného a zneužívaného dítěte. Dunovský (1995) rozlišuje tyto rizika na tři oblasti. První oblastí ohrožených dětí tvoří jedinci, kteří své okolí určitým způsobem vyčerpávají, rozumíme jimi například plačící, vztekající, hyperaktivní či úzkostně laděné děti. Druhou oblast představují děti, které určitým způsobem nesplňují očekávání rodičů, rozumíme tím děti se smyslovým, tělesným či mentálním postižením. Poslední kategorií jsou děti s málo pochopitelným chováním: děti s autismem, poruchy komunikace, učení či chování. (Dunovský, 1995)

Formy a projevy syndromu CAN lze dle Dunovského (1995) rozdělit na:

- tělesné týrání
- psychické týrání
- sexuální zneužívání
- zvláštní formy, do kterých lze zařadit Münchhausenův syndrom.

2.1 Fyzické týrání

Tělesné tresty byly často používaným prostředkem výchovy dítěte, jenž se dochoval i do dnešní doby. Vymezit přesnou hranici mezi týráním a adekvátním fyzickým trestem je takřka nemožné. V naší společnosti není jasně vymezena definice výchovných prostředků a jejich vhodné míry použití. Samozřejmě jsou k dispozici definice syndromu CAN, ovšem kdo určí míru přijatelnosti trestu? Pro každého z nás je přijatelný jiný výchovný prostředek – pohlavek, pár ran koženým páskem či kovovou tyčí. Vymezení hranic mezi výchovným trestem a tělesným týráním je nesnadným úkolem. Výchovně trestáme dítě v případě, jestliže jej bijeme z přesvědčení, že ho vychováváme. Zároveň pokud dítě ohrožujeme na jeho duševním a tělesném zdraví, mluvíme o týráním. Přejít od výchovných pohlavků k týráním je pozvolný a trestající osoba si jej nemusí uvědomit.

Dunovský a Spilková popisují, že fyzické násilí je i nadále významným výchovným prostředkem: „svědčí o tom mimo jiné i studie Vaničkové a spol. (1994), která uvádí, že z 886 dotazovaných 10 – 11 letých dětí nikdy nebylo bito pouze 9,2%, více než 2/3 dětí byly bity výjimečně, ale každé páté bylo bito relativně často (tj. v rozmezí maximálně jednou týdně a minimálně jednou za měsíc). Z palety tělesných trestů Vaničková vyjmenovává výprask, fackování, kopance a silné rány. Překvapujícím přitom je, že takto častým tělesným trestem jsou “vychovávány” i dívky. Nezajímavý není ani údaj, že celá třetina dětí pokládá takovýto způsob trestu za spravedlivý“ (Dunovský, 1995, s. 41)

Výše uvedené údaje se pochopitelně vzhledem k odstupu času mohou měnit, jelikož se jedná o údaje přesahující dvě desetky let.

Vaničková (2009) považuje za tělesné týrání otrávení, tělesné ublížení nebo udušení dítěte. Tělesné tresty porušují lidskou důstojnost, mohou dětem způsobit vážnou psychickou i fyzickou újmu a vštěpuje dětem, že násilí je vhodnou volbou k řešení konfliktů.

Fyzické týrání lze rozdělit na týrání aktivní a pasivní povahy. Aktivní povahou týrání můžeme rozumět násilné činy s následným poraněním –opaření, popálení. Fyzické týrání pasivní povahy zahrnuje nedostatečné uspokojení potřeb dítěte. Příkladem je nevyhovující výchova, přístřeší, ošacení nebo zdravotní péče. (Dunovský, 1995)

2.2 Psychické týrání

Psychické násilí, známé pod pojmem neviditelné násilí, je jednou z forem syndromu CAN. Způsobuje rány, které nemůžeme vidět okem. Tato skutečnost ovšem neznamená, že psychická bolest je méně zraňující než fyzická. Tento druh násilí je nejméně prozkoumanou oblastí, a zároveň hůře prokazatelným ve srovnání s fyzickým násilím. Skutečnost obtížného dokazování způsobuje problémy v diagnostice, ale i v soudním řízení (Dunovský, 1995).

Kovařík (2003) vymezuje šest hlavních typů psychického týrání:

- odmítání, pokořování či znevažování
- vystavování nepředvídatelným podmínkám, vyhrožování
- izolace
- využívání a korumpování
- odmítání citové odezvy
- zanedbávání a nezáměr o duševní, tělesné zdraví dítěte, jeho výchovu a vzdělání.

Následující příklad psychického násilí uvádí Vaničková (1995) – nevhodně vytvořené výchovné klima, nemožnost podílet se na diskusích, projevit svůj názor. Dle Špeciánové (2003) má psychické týrání dvě podoby. První, aktivní povaha, se projevuje ponižováním, zesměšňováním či nadávkami. Nedostatek lásky, pozornosti a izolace zobrazují pasivní podobu. Dítě může být však vystavěno oběma popsaným typům.

Alarmující není jen samotné násilí a jeho výskyt. Ohrožující mohou být i domněnky široké veřejnosti. Zjednodušování psychického týrání a považování jej za menší hrozbu není výjimkou. Ovšem je třeba mít na paměti, že i přestože popsané násilí nezanechává viditelné rány, oběť netrpí méně.

2.3 Sexuální zneužívání

Vystavení dítěte sexuální činnosti nebo kontaktu, během něhož pachatel uspokojuje své touhy je nazýváno sexuálním zneužíváním. Dítě bývá pochopitelně často vyděšeno, frustrováno a bojí se o tomto nepřijatelném jednání mluvit. Tudíž je většinou obtížné sexuální zneužívání rozpoznat a dokázat.

Dle Hanušové (2006) lze sexuální zneužívání rozdělit na dvě formy: kontaktní a nekontaktní. Do nekontaktní podoby patří exhibicionismus –expozice genitálů či masturbace, voyerismus – pozorování nahého/svlékajícího dítěte a slovní sexuální návrhy. Kontaktní

forma obsahuje dotýkání se, osahávání na erotogenních zónách dítěte, sexuální proniknutí prsty nebo předměty do genitálu.

Americký dětský psychiatr Summit (In Špeciánová, 2003) uvedl pět fází syndromu dětského přizpůsobení se sexuálnímu zneužití. První zahrnuje utajování sexuálního zneužívání, navozování pocitu společného tajemství a vyhrožování. V dítěti narůstá pocit bezmoci, který je charakteristický pro druhou fázi. Ta přerůstá do fáze svedení a přizpůsobení se. Čtvrtá fáze znamená opožděné a nepřesvědčivé odhalení. Dítě si traumatizující zážitek nechává pro sebe a oznámí jej až po určité době. Nahlášení zneužívání může vyústit v pátou fázi – odvolání původní výpovědi. (Špeciánová, 2003)

Sexuálního zneužívání se dopouštějí převážně muži. V rodinném kruhu bývá dítě zneužito druhem matky či dokonce vlastním otcem. V této nelehké situaci je mimořádně důležitá podpora ze strany matky či jiných rodinných příslušníků. Nedostane-li dítě podporu a pochopení, bojí se vypovídat, aby nerozvrátilo rodinu.

3 Resocializace

Hlavním tématem práce je resocializace pachatelů, kteří týrali děti, proto je nyní na místě vysvětlit pojem a také pojem protikladný, tj. socializace.

„Socializace jedince v průběhu jeho života je jeho celoživotním biologickým, psychickým a sociálním zráním“ (Biedermanová, 2011, str. 8). Sociální zrání lze definovat jako přejímání rolí, norem a hodnot odpovídající věku a pohlaví. Biedermanová (2011) poukazuje na riziko neúspěšné socializace, nepředstavuje riziko pouze pro jedince ale i pro společnost samotnou. Pokud socializace proběhla neúspěšně, vedla k delikvenci a je tudíž nutná resocializace. Neboli souhrn metod přispívajících k opětovnému zařazení jedince do společnosti, jelikož předchozí socializační proces byl neúspěšný (Mezník et. kol., 1995).

Podle Sochůrka (2007) lze resocializaci chápat jako složitý proces nápravy neuspokojivé socializace. Resocializace je tedy postup, který očekává, že u jedince k určité socializaci došlo. Ovšem ne vždy byly sociální normy a hodnoty, jež zastává společnost, v souladu s hodnotami jedince. Resocializace může být také definována jako výchovné působení na pachatele trestného činu k jeho opětovnému zařazení do řádného života společnosti (Kraus, 1995).

Průběh resocializace závisí dle Biedermanové (2011) především na:

- adaptaci jedince,
- míře odlišnosti nového sociálního prostředí,
- otevřenosti okolí vůči jedinci.

Naskýtá se otázka, do jaké míry je společnost ochotna a připravena pomoci pachateli s resocializací? Nejen v případě kdy je pachatel uvězněn dochází ke zprerhání rodinných i jiných vazeb. K rodině pachatele jsou mířeny odmítavé a odsuzující reakce, které často vrcholí odmítnutím odsouzeného z kruhu rodinného. Jedinec ztrácí pocit sounáležitosti, je vystaven stigmatizaci a ocitá se v prostředí, které uspokojuje pouze základní potřeby. To vše může vyústit v lhostejnost či nedostatek motivace.

3.1 Rizikové faktory ovlivňující úspěšnou resocializaci

Činitelé, kteří ovlivňují pravděpodobnost kriminálního či antisociálního chování, nazýváme faktory rizikovými. Opakem těchto činitelů jsou protektivní faktory, které naopak pravděpodobnost antisociálního chování snižují.

Rizikové faktory lze rozdělit dle Graffama (2004) do šesti základních životních oblastí – osobní podmínky (vzdělání, duševní zdraví, sociální návyky), sociální vztahy, bydlení, justiční systém, rehabilitace (poradenství), zaměstnání.

Andrews a kol. (2006) definovali osm rizikových faktorů. Minulost antisociálního chování, antisociální vzorce osobnosti, antisociální kognitivní dovednosti, antisociální společníci, oblast vzdělání či zaměstnání, volný čas a závislosti.

Blatníková a Netík (2008) ve své práci uvádějí následující třídění rizikových faktorů:

- vnější rizikové faktory (faktory na úrovni komunity - chudoba, nezaměstnanost, politický vývoj),
- nezávislé rizikové faktory (faktory, které předpovídají páchaní trestné činnosti nezávisle na ostatních – ekonomický nedostatek, rizikové chování),
- individuální rizikové faktory (nízká inteligence, empatie, impulzivita),
- rodinné rizikové faktory (kriminalita v rodině, zneužívání, neúplné rodiny).

Rizikové faktory se do určité míry u různých autorů liší, níže se pokusím nastínit výčet nejčastěji definovaných faktorů.

Dosažené vzdělání často představuje problém pro recidivující pachatele. Nízké dosažené vzdělání spolu s nedostatečnými pracovními zkušenostmi tvoří znevýhodnění na trhu práce. Bude-li jedinec namotivován po spáchání trestného činu a řádném vykonání trestu zařadit se opět do společnosti, může se dostat do bludného kruhu. Na jedné straně stojí úspěšná resocializace, ovšem na straně druhé je zvyšující se poptávka na trhu práce po vyšším vzdělání. Marešová (2011) podotýká, že páchaní trestného činu je na zvážení každé osoby, která tak z velké části činí na základě finančních úvah a možných výhodách z této činnosti. Taková osoba se nehlásí na střední školu, a tím pádem je méně pravděpodobný vstup na vysokoškolské studium, jelikož studium stojí čas a úsilí. Dosažené vzdělání dle autorky ovlivňuje interval recidivy. Jedinci s nedokončeným základním vzděláním mají nejkratší intervaly recidivy. Kladou si nízké nebo žádné cíle.

Námahu netvoří jen studium ale i zaměstnání, neboť nepřináší okamžité výsledky jako ve srovnání se spáchaným činem. Zaměstnání je pochopitelně pro každého zaměstnance zdrojem financí a zařazení se do společnosti. Nejedná se pouze o nástroj, jak uspokojit základní potřeby (bydlení, strava, ošacení apod.), pomáhá nám budovat sebevědomí, pocit sounáležitosti s okolím a dává nám pevný časový řád. Tyto výhody zaměstnání jsou důležité i pro propuštěného jedince, jsou jednou ze známek úspěšné resocializace. Přístup k zaměstnání je pro pachatele obtížnější než pro osoby s "čistým" trestním rejstříkem. Nebrání jim pouze nedostatečné vzdělání, absence praxe, drogová minulost či fyzická zdatnost, ale také stigmatizující přístup společnosti.

Tento problém podotýká i Ouředníčková (2012), představme si, že jedinec spáchal trestný čin, byl odsouzen k podmíněnému trestu a zároveň mu byla udělena pokuta. Rozhodne-li se jedinec obstat v návratu do společnosti, prvním krokem bývá snaha nalézt zaměstnání. Ovšem zde daná osoba naráží na nemalý problém naší společnosti, také známý pod pojmem trestní bezúhonnost. Uplatnění těchto osob na trhu práce umožňují nástroje aktivní politiky zaměstnanosti. Zaměstnávání osob s trestní minulostí je nejen podstatné pro úspěšnou resocializaci, zároveň snižuje zatížení systému sociálních dávek, náklady na vězení a umožňuje pachateli odčinit vzniklé škody oběti.

Šanci nalézt zaměstnání neodmyslitelně ovlivňuje bydlení. Střecha nad hlavou zajišťuje nejen možnost odpočinku, ovlivňuje ale i psychický a fyzický stav propuštěného. Jedná se o prostor, ve kterém se jedinec připravuje na samostatný život. Obstarávání jídla, úklid, údržba domácnosti a jiné záležitosti jsou pro mnohé z nás každodenní součástí života. Zbývající menšina se nemusela o sebe nikdy starat, byla například zvyklá na život ve vězení a nyní po propuštění se těmto návykům učí. Rozum et al. (2008) potvrzují domněnku, že zajištění bydlení tvoří předpoklad pro úspěšnou resocializaci.

Fyzické a duševní zdraví se neodmyslitelně podílí na úspěšné resocializaci. Nebude-li jedinec zdrav, snižuje se u něj nejen šance na úspěšné nalezení zaměstnání či bydlení. Zdravotní stav je nepříznivě ovlivněn závislostmi na návykových látkách a patologickém hráčství. Tyto závislosti mohou zapříčinit opětovnou ztrátu zaměstnání, sociálních vztahů, nedostatek finančních prostředků až mohou dospět k opětovnému spáchání trestného činu.

Sociální vztahy jsou pomocníkem pro osoby pokoušející se opětovně začlenit do společnosti. Pomocí nich se jedinec lépe adaptuje na nový život, získává pomoc při hledání bydlení či zaměstnání a v neposlední řadě duševní a materiální podporu. Ovšem paradoxně spáchání trestného činu a následné řízení v této věci mají za následek ztrátu rodinného a sociálního zázemí. Visher (2013) zdůrazňuje významnost rodiny v procesu resocializace. Jsou-li zachovány vztahy, rodina poté pomáhá jedinci s adaptací nejen finančně, ale i emocionálně. Na druhou stranu autor zmiňuje i podstatu zpřetrhaných rodinných vazeb, které naopak mohou vést k recidivě v porovnání s osobami, jež mají podporu od své rodiny.

Další vliv na resocializaci pachatele má historie kriminálního jednání. Pokud dojde k zahájení kriminální kariéry již v raném věku, je dle Marešové (2011) pravděpodobné, že tuto dráhu jedinci opouštějí později než ti, kteří se poprvé dopustili kriminálního chování v dospělosti. Dále uvádí, že prvních šest měsíců po propuštění lze považovat za nejrizikovější etapu pro opětovné spáchání činu. Kriminální historie nezřídka vyústí ve stigmatizaci, která následně tvoří pomyslný bludný kruh, jenž vede k opětovnému selhání.

Osobnostní charakteristiky člověka do jisté míry vysvětlují páchání trestné činnosti a zároveň umožňují zamezení tohoto činu. Dlouhodobé uvěznění může osobnostní rysy neadekvátně ovlivňovat, příkladem je obtížné vytváření vztahů, pocit nedůvěry či ohrožení a v některých případech lze hovořit o deprivaci. Raboch et al. (2012) ve své publikaci poznamenává spojitost mezi poruchou osobnosti a kriminálním chováním. Dle autora může neschopnost prožívat emoce vést ke kriminálnímu konání, jelikož je snazší vzdorovat nebezpečným případům. Dle Šubrt (2014) jsou sebekontrola a impulzivita dalšími faktory významně ovlivňující proces páchání trestného činu a následné resocializace. Jedinec se pravděpodobně nebude zaobírat důsledky spáchaného činu a vyplývajícími následky pro oběť.

Rizikovým faktorem je v neposlední řadě motivace pachatele. Existuje mnoho rčení a citátů, která praví, že motivace je základ úspěchu. Chceme-li čehokoli dosáhnout, je potřebné chtít a věnovat své touze dostatečné množství času a úsilí. Není tomu jinak ani v úspěšné resocializaci pachatelů, kteří týrali děti. Rozum et al. (2008) ve své publikaci sdělují, že neochota obměnit svůj způsob žití je jedním z důvodů recidivy. Připravenost ke změně svého dosavadního života je klíčovým krokem k úspěšnému opětovnému začlenění do společnosti. Ovšem tato připravenost s sebou přináší posun v myšlení a jednání.

3.2 Resocializační techniky

Resocializace je postup, jenž má za cíl pachatele trestného činu opět zařadit do společenského života. Přesněji řečeno, účelem je předejít recidivě. Pro tento úmysl jsou aplikovány různé resocializační techniky na daného jedince. Jedná se o soubor metod, které přispívají ke snížení pravděpodobnosti opětovného spáchání trestného činu, pomáhají pachateli nejen navrátit se do běžného života, ale také i zvládání stresových situací adekvátním způsobem. Tyto techniky lze zařadit do terciární prevence, jelikož cílem je zamezení opakovaného násilí.

Velká část resocializačních technik je seřazena do podoby programů. Tyto programy mají předem danou strukturu, formu i časový horizont. Mohou být použity individuálně i skupinově, nejčastěji se využívají terapeutické skupiny o zhruba deseti členech. Jednotlivá sezení probíhají šedesát až sto dvacet minut. Délka jednotlivých programů je různorodá. Vyskytují se programy od 10 sezení do 120 či více, důležitou roli v délce spolupráce hraje typ pachatele trestné činnosti, pro které je daný projekt určen. Velká část resocializačních technik je zaměřena na více cílů. Pachatelé se během jednotlivých sezení učí sebekontrolu, zvládání vzteku, morálním hodnotám, řešení problému a sociálním dovednostem.

Mezi hojně využívané resocializační programy v zahraničí lze zařadit Reasoning and rehabilitation (R&R), Moral reconnection therapy (MRT), Aggression replacement training (ART), One-to-One, Enhanced thinking skills (ETS), Caring Dads a Chromis. Některé tyto techniky jsou využívány ve vězení, jiné v rámci komunity. Tyto specifické programy jsou adresovány právě pro násilné a agresivní osoby, které mohou do těchto projektů vstupovat z vlastní iniciativy, tedy dobrovolně nebo na nařízení soudu. Dosáhnutí náhledu na vykonané násilí vůči oběti je hlavním cílem programů. Klíčovou podmínkou je skutečnost, aby si pachatelé uvědomili odpovědnost za své neadekvátní chování. Následujícím záměrem by z tohoto důvodu mělo být rozbití obranných mechanismů (např. přesun viny na oběť, popření či minimalizace viny a racionalizace násilného jednání), kterými se pachatel očišťuje od vlastní zodpovědnosti a tím se snaží své chování ospravedlnit. Teprve po naplnění těchto požadavků může pachatel přijmout zodpovědnost za své chování a žádoucím směrem ho změnit. Podrobnějšímu popisu jednotlivých programů budou věnovány následující podkapitoly.

Níže popsané programy převážně vycházejí z KBT (kognitivně-behaviorální terapie), která je nesporně hojně využívaná. Ovšem nejdříve bych pár slovy ráda zmínila odlišný přístup ke klientovi, který popisuje ve své publikaci Grandová. Nastiňuje možnosti, jak proniknout do vnitřního disociativního stavu pachatele. Jedná se o situaci, kdy se jedinec cítí nevinen i přes skutečnost, že je vinen. V současné době jsou k dispozici výzkumy o výpadcích paměti oběti, ovšem chybí dostatečná pozornost analýze pachatele. „*Bývalá oběť, která se stává pachatelem, se může při své depersonalizaci a derealizaci opravdu chápat jako nevinná nebo nevnímat své skutky jako skutečné, jako opravdové zneužití nebo možná jako své vlastní skutky.*“ (Grandová, s. 79, 2006)

3.2.1 Program R&R = zdůvodnění a rehabilitace (reasoning and rehabilitation)

Tato technika spolupráce s pachatelem je jednou z kognitivně behaviorálních metod s cílem snížit recidivu. Spolu s MRT programem, který bude popsán níže, jsou považovány za dva dominantní kognitivně behaviorální programy pro násilné pachatele. Program byl vyvinut v polovině 80. let v Kanadě. V Evropském prostředí byl aplikován na konci minulého století, konkrétně v Německu roku 1998. (Wettermann et al., 2012)

Vychází z domněnky, že deficit kognitivních dovedností ovlivňuje nástup a vytrvalost chování pachatele. V důsledku neadekvátního sociálního prostředí (neefektivní kontrola a dohled ze strany rodičů, nevyhovující školní prostředí atd.) si jedinci dostatečně neosvojí potřebné kognitivní dovednosti. Program R&R je speciální vzdělávací program pro pachatele trestné činnosti, který se zaměřuje na tyto kognitivní dovednosti: kritické uvažování, empatie,

řešení problémů, vyjednávací schopnosti a řízení emocí. Zaměřuje se na modifikaci impulzivního, egocentrického, nelogického a rigidního myšlení pachatelů. Spíše než aby se soustředil na morální úvahy, je zaměřen na posílení sebeovládání, řešení mezilidských problémů, kritické uvažování a změn hodnot. Upřednostňuje zamýšlení se nad problémem, před samotným unáhleným jednáním. Chování účastníků je průběžně hodnoceno odborníkem po každém sezení. (Wettermann et al., 2012)

Tento program je rozdělen do 35 dvouhodinových sezení. Obvykle trvá 8 až 12 týdnů, v závislosti na počtu relací týdně. Terapeutická skupina je tvořena zhruba šesti až osmi účastníky. Během jednotlivých lekcí se pachatelé seznámí s kombinací audio-vizuální prezentace, her, hádanek, úvah, cvičení, hraní rolí a skupinové diskuse. (Wilson et al., 2005)

Nedávný výzkum popisovaného programu došel k pozitivním výsledkům efektivity programu. Tong (2006) uvádí, že byl tento program účinný ve všech třech zemích (USA, VB, Kanada), kde byl rozsáhle hodnocen. Zacílen byl na skupiny málo i vysoce rizikových pachatelů ve vězení i v komunitě. Celkově analýza vykazala 27% snížení míry recidivy u pachatelů, kteří se zúčastnili programu ve srovnání s kontrolní skupinou.

Významné výsledky také přineslo hodnocení programu R&R a ETS (popsán níže), jehož autorem je Friendship (2003). Tyto programy byly realizovány ve 30 věznicích a prokázaly významné snížení recidivy o 14% u málo rizikových pachatelů a o 11% u středně až vysoce rizikových pachatelů. I přes tyto důkazy o účinnosti programu R&R ve formě významného snížení míry opětovného odsouzení pachatele, existují i studie, které nezjistily žádné statisticky významné rozdíly mezi zúčastněnou skupinou a kontrolní (Van Voorhis, 2004).

3.2.2 Program ETS = zlepšení myšlení (enhanced thinking skills)

ETS vychází ze stejných terapeutických cílů jako je program Reasoning & Rehabilitation. Tento kognitivně behaviorálně léčebný program, je zaměřen na středně až vysoce rizikové skupiny pachatelů. Klade si za cíl snížení trestné činnosti tím, že osloví dysfunkční myšlení a anti-sociální postoje, které řídí asociální chování. Program se skládá z dvaceti dvouhodinových setkání po dobu čtyř až šesti týdnů. Každé sezení je složeno z maximálně deseti účastníků a dvou facilitátorů. Jednotlivá setkání zahrnují praktické úkoly, hraní rolí a v neposlední řadě skupinové diskuse. (Sadlier, 2010)

Nosnou myšlenkou ETS je, že kriminální chování je spojeno s chudým logickým myšlením a strategii myšlení lze naučit, čímž ovlivní budoucí chování účastníka. Nejrozšířenějším akreditovaným programem založeným na této bázi je již zmíněný R&R a právě ETS. Oba programy mají podobné cíle a jsou v současné době používány ve vězeňských službách Anglie a Walesu stejně jako v jiných zemích, včetně Kanady, USA,

Španělska a Nového Zélandu. ETS byl poprvé aplikován do věznic v roce 1993 a od roku 1996 byl rozvinut systém akreditací v rámci vězeňské služby. Proces akreditace zaručuje, že programy dodané k pachatelům mají jasný teoretický rámec a jsou podporovány empirickým výzkumem. (Friendship et al, 2003)

Tento program se během svého působení setkával s odpůrci i příznivci. Kritiku například vnesl Mullin (2007), jenž prohlašuje, že programy obsahují převážně kognitivně behaviorální přístupy, které nejsou vhodné pro vězeňské prostředí. Nicméně nyní existuje větší množství důkazů na podporu účinnosti kognitivně behaviorálních programů, pokud jde o krátkodobé i dlouhodobé výsledky. Za zmínku stojí především obsáhlá studie (Blud et al., 2003) s 5225 pachateli napříč Anglií a Walesu, včetně mužského i ženského pohlaví pachatelů ze všech kategorií věznic. Respondenti vykázali ve velké míře pozitivní změny v krátkém časovém horizontu. Změna v požadovaném směru byla zaznamenána pomocí 18 posuzovaných parametrů zahrnující posouzení na základě schopnosti řešit problémy a přemýšlet nad nimi uceleně.

Dále pozitivní dlouhodobější účinky potvrzují i výsledky z kanadského vyhodnocení pachatelů (Robinson, 1995). Přinesl umírněné, ale přesto důvěryhodné výsledky snížení míry opětovného odsouzení během jednoho roku po propuštění. U jedinců, kteří úspěšně dokončili kurz kognitivních dovedností je patrné snížení o 18,5% v případě násilných pachatelů a 29,1% u pachatelů závislých na návykových látkách.

Sadlier (2010) ve své práci uvádí výsledky výzkumu, které poukazují na skutečnost, že účastníci programu byli opakovaně odsouzeni ve 27%, přičemž kontrolní skupina dosáhla hodnoty 33 %. Jedná se tedy o snížení šesti procent v opětovném odsouzení během jednoho roku v porovnání se srovnávací skupinou.

Výsledek programu ETS hodnotí ve své práci i Mullin (2007), jenž použil ve svém výzkumu dotazníky adresované vězeňskému personálu, který na účastníky dohlížel před, během a po účasti na programu. Tento standardizovaný dotazník byl rozvinut ve vězeňském prostředí a běžně se využívá pro hodnocení ETS a jiných rehabilitačních skupin. Chování pachatele je hodnoceno na 3-bodové stupnici. Dotazník je zaznamenán k vytvoření šesti proměnných, z nichž pět z nich (agresivita, odstoupení, úzkost, impulzivita a egocentrismus) reprezentují negativní aspekt chování a jedna z proměnných (řešení problému) představuje pozitivní aspekty chování. U obou škál vyšší skóre představuje větší míru dotčeného chování. S ohledem na celkový výsledek po dokončení ETS účastníci vykazovali zlepšení jak kladných tak záporných rozměrů. Průměrné skóre pozitivního chování se zvýšilo, zatímco průměrné skóre negativního chování kleslo.

Když nahlédneme na různé výsledky výzkumu ve věci programu ETS, ať již hovoří o úspěšnosti či neúspěšnosti, máme možnost pozorovat, že program nedokončí 100 % účastníků. Z tohoto důvodu je na místě si položit otázku, jaké faktory ovlivňují dokončení či naopak nedokončení programu. Doyle et al. (2013) ve své práci předkládá důvody pro nedokončení a postoje k celému ETS projektu. Ve svém výzkumu zvolil metodu polostrukturovaného rozhovoru s 24 respondenty, přičemž 6 respondentů úspěšně ETS dokončilo a 18 nedokončilo. Autor uvádí, že 10 účastníků dobrovolně skončilo, 4 byli vyloučeni, 2 odstoupili ze zdravotních důvodů a následující 2 byli propuštěni z vězení. Obecně platí, že respondenti uvedli negativní emoce/pocity vůči odstoupení x vyřazení z kurzu. Přičemž pouze dva vyjadřují pozitivní pocity o odchodu. Nejčastějším důvodem pro odstoupení byly osobní problémy, nevyhovující skupinová dynamika a dále obtíže s facilitátorem, průběhem či náročností sezení. Téměř polovina dotazovaných pocítovala, že ETS byl správným programem pro ně samotné, ačkoli dva poukazovali na špatné načasování. Dvanáct respondentů vyzdvihlo potřebné věci, které se během setkání naučili, především schopnost řešit problémy či komunikace se skupinou. Na druhé straně 11 osob navrhlo změnu v programu, včetně tvorby zajímavějšího programu, méně povýšenosti ze strany facilitátora, upřímnější jednání a více souvisejících problémů se závislostí na návykových látkách.

Z uvedených výsledků Doyle et al. (2013) je zřejmé, že některé problémy by mohly být zredukovány ve snaze zvýšení dokončení léčby. Nicméně, existují určité faktory, které výzkum omezují. Za příklad lze uvést velikost výzkumného souboru, pouhých 18 respondentů, kteří program nedokončili je porovnáváno jen s šesti respondenty. Většina osob, která nedokončila program, byla motivována k léčbě. Tento poznatek je v rozporu s představou, že pachatelé, kteří odstoupili, nebyli motivováni na začátku spolupráce. Někteří pachatelé mohou být motivováni a schopni spolupracovat, avšak do popředí přicházejí dominantnější potřeby či problémy. Jedním z příkladů lze uvést užívání návykových látek. Tyto poznatky naznačují, že existují nedostatky v celkovém plánu pro řešení potřeb a zájmů jednotlivce. Další problém, který přichází do popředí je složitost programu, pro některé účastníky se zdá být příliš náročný, jiní si stěžují na zdlouhavost celého procesu. V této oblasti mohou mít vedoucí sezení potíže vyrovnat se spravedlivě s nejméně schopnými a nejschopnějšími ve skupině.

3.2.3 Program MRT = zlepšení morálního uvažování (moral reconnection therapy)

Jedná se o kognitivně behaviorální program snažící se snížit recidivu u mladistvých a dospělých pachatelů trestné činnosti tím, že zvyšuje jejich morální uvažování. Je využíván ve Spojených státech amerických, Kanadě, Austrálii, Novém Zélandu a Švédsku. Tento program

definuje smysluplný čin pro vězně, stoupání po pomyslném žebříčku svobod. Skládá se z dvanácti kroků. Ovšem pokud pachatelé chtějí vyšplhat na samý vrchol, je potřebné, aby změnilí své staré postoje, návyky a názory. Pomoc k tvorbě pozitivního sebepojetí nalézají jedinci skrze zkoumání vnitřního já a osobních cílů. Program je stavěn na nosné myšlence, že vnitřní já je úžasný prostor uložený uvnitř ega každého pachatele. Z tohoto místa jednoho dne přijde silná touha plnit nejvyšší sny, touhy býti dobrým člověkem, jenž může vykonat cokoli. (Herndon, 2008)

MRT souhlasí s teorií, že vězni si sahají do vnitřního já jakožto způsobu, jak najít sílu a schopnosti, oddálit uspokojení a kontrolovat tak chování vyhledávající uspokojení. Vnitřní já obsahuje vše, co člověk potřebuje k dosažení svých cílů. Ví co je potřeba udělat, aby byl člověk opravdu šťastný. Otázka je, proč vězni nemají přístup do tohoto nitra? MRT tvrdí, že osobnost vězně (názory, postoje a návyky) obklopují jejich vnitřní já a zabraňují jim spojení se svou silou ke změně. Proto program MRT vyzývá vězně ke konfrontaci a zhodnocení jejich názorů, postojů a obranných mechanismů ve snaze pomoci jim nalézt své vnitřní já. (Herndon, 2008)

Ferguson (2012) ve své práci zmiňuje domněnku, že MRT může vést ke snížení stresu a pomoci kontrolovat hněv. Je určen především pro pachatele, kteří se dopustili psychického či fyzického násilí vůči jiné osobě a pro jedince závislé na alkoholu. Dále autor uvádí, že je dosaženo účinnějších výsledků v institucionálních zařízeních a také je vhodnější pro dospělé pachatele.

Jedná se o strukturovaný program zahrnující dvanáct až šestnáct sezení určených pro skupinu o 10 až 15 pachatelích. Obvykle se jednotlivé lekce uskutečňují dvakrát týdně v hodinových intervalech. Každý účastník dostane pracovní sešit, který zahrnuje konfrontaci s přesvědčeními, postoji a chováním, hodnocení současných vztahů, posílení pozitivního chování, formování pozitivní identity a rozvoj vyšších stupňů morálního uvažování. (Ferguson, 2012)

Herndon (2008) ve své práci popisuje průběh spolupráce s pachateli. Během jednoho sezení požádal instruktor pachatele, aby odpověděli na následující otázky. Kdybyste neměli zavazadla (minulost), jak byste viděli sami sebe? Kdybyste neměli pověst černé ovce, jak byste se viděli? Po skončení programu většina vězňů vizualizovala pozitivní obraz o tom, co by se mohlo stát a popsali své vize v detailu (např. stát se lepším manželem, otcem, mít lepší kariéru, život bez závislosti). Kromě toho předpokládali, že budou moci překonat stigma a stanou se produktivními občany ve společnosti. Instruktor k závěru spolupráce uvedl, že účastníci MRT byli přinejmenším více motivováni pracovat na smysluplné činnosti na dobu

určitou. Nicméně, instruktor pracuje v rámci vězeňského systému dost dlouho, aby věděl, že mnozí vězni jsou mistry manipulace. Vědí, že správné věci říkají za účelem využití výhod ze systému (Herndon, 2008). Toto tvrzení ukazuje potřebu dalšího rehabilitačního programu pro účastníky MRT po absolvování kurzu. Důvodem je, aby jejich chování v budoucnu produkovalo smysluplnou činnost. Pachatelé potřebují zdravé sebepojetí za účelem vnitřní kontroly k překonání jejich požitkářských tendencí. Potřebují pozitivní obrazy sebe sama, aby mohli oddálit jejich potřebu uspokojení a řídit tak své chování.

3.2.4 Program ART = trénink potlačování agresivity (aggression replacement training)

ART je multimodální program, jehož cílem je nahradit antisociální chování učením žádoucího chování. Jako jeho předchůdci používá techniky z kognitivní i z behaviorální terapie. Původně byl vyvinut pro agresivní mladé jedince. Nyní je k dispozici v novelizovaném formátu pro dospělé násilné pachatele. Využíván je po celé Severní Americe a v několika zemích Evropy. Tento program je uskutečňován po dobu cca třiceti hodin intervence, které se odehrávají zhruba 10 týdnů ve skupině o 8 až 12 jedinců. Účastníci se během projektu učí prosociálnímu jednání, ovládání hněvu a morálnímu myšlení. (Brännström, 2016)

Agresivní chování jedinců může být zapříčiněno několika faktory, vnitřními či vnějšími vlivy, které působí na jedince. Program ART je zacílen na minimalizaci výskytu agresivních činů tím, že sníží dopad vnitřních vlivů. Mezi interní vlivy lze zařadit nezralé, egocentrické styly morálního uvažování, nadužívání impulzivního chování ve spojení s nízkou kontrolou hněvu a nedostatek v osobních, mezilidských a kognitivních schopnostech, jejichž kombinace obvykle zajistí prosociální chování. Z tohoto důvodu ART zahrnuje pro účastníky tři složky: skillstreaming, trénink ovládání vzteku a nácvik morálního uvažování. Skillstreaming si klade za cíl poskytnout příležitost pro identifikaci sociálních dovedností prostřednictvím modelování vhodného chování ze strany vedoucích skupiny. Tyto dovednosti jsou dále rozvíjeny prostřednictvím hraní rolí, diskusí a zpětnou vazbou výkonu. Trénink kontroly vzteku, druhá složka programu má vybavit jedince o sebekontrolu řízení vzteku či agrese a napomoci jim identifikovat spouštěče těchto emocí. Konečná složka programu je adresována konkrétnímu a egocentrickému myšlení typickému pro agresivní chování. Zvyšuje morální logické myšlení pachatele tak, že vedle nově nabytých sociálních dovedností a schopností zvládat své emoce, také rozvíjí morální úvahy spojené s více prosociálním chováním. (Hatcher, 2008)

Vzhledem k rostoucímu množství důkazů týkajících se jak účinnosti ukončení programu umění a vyšší míry opětovného odsouzení pro ty, kteří nedokončili programy, si Hatcher

(2008) ve svém výzkumu pokládá následující otázku. Zda ART produkuje snížení opětovného odsouzení mezi těmi, kteří dokončili program. Do svého výzkumu zahrnul 53 odsouzených mužských pachatelů, kteří byli přiděleni do programu a dalších 53 mužských pachatelů, již se programu nezúčastnili, ale byli také odsouzeni za násilný trestný čin. Obě dvě skupiny se shodovaly na základě klíčových kriminogenních proměnných. Po skončení sledovaného období 10 měsíců bylo 47 pachatelů ze 106 opakovaně odsouzeno. 27 (50,9%) jedinců ze srovnávací skupiny bylo opakovaně odsouzeno ve srovnání s 20 (39,2%) z experimentální skupiny. Tyto výsledky do jisté míry odpovídají na položenou otázku. Naznačují pokles opětovného odsouzení v experimentální skupině ve srovnání s kontrolní. (Hatcher, 2008)

Z výsledků výzkumu Hatcher (2008) je dále patrné, že program dokončilo méně než 30% zúčastněných a téměř polovina z těch, kterým byl program přidělen, jej nezapočala. Otázkou je, jaké důvody mohou vést k nezúčastnění se programem. Jedním z důvodů může být špatné načasování. Například program není k dispozici v době, kdy by jej jedinec potřeboval a považoval za vhodný. Za druhé se může pachatel dopustit jistých přestupků, které jej vyřadí z programu. V neposlední řadě hraje bezpochyby roli i zhoršený zdravotní stav pachatele. Tudíž vysvětlení pro nedokončení může být na individuální úrovni, pochopitelně i na bázi institucionální. Na dokončení programu se bezpochyby podílí celá řada důvodů, včetně motivace ke změně, individuální, situační a organizační faktory. Mluvíme zde tedy o kombinaci vlivů, které určují, zda jedinec dokončí program a následně bude opakovaně odsouzen. Pachatelé, kteří dokončí intervenci a poté mění své agresivní chování, jsou připraveni na změnu. To ovšem neznamená, že každý kdo dokončí program, má vyhráno. Rozhodující je především připravenost ke změně.

3.2.5 Program Chromis

Chromis je léčebný program zaměřený na snižování násilí pachatelů, jejichž psychopatické rysy narušují schopnost zapojit se do léčby. Změna osobnosti není cílem programu, nýbrž pracovat s jedincem a snížit tak riziko násilné trestné činnosti. Mluvíme o poměrně novém kognitivně behaviorálním programu, který byl realizován pilotním projektem v roce 2005. Opírá se o teorii, že reakce jedince na situaci, je založena na naučeném očekávání a chování. Model nastiňuje kvalifikační deficity u psychopatických pachatelů, které jsou spojeny s násilím, včetně mezilidského řešení problémů, kognitivní flexibility, kritického uvažování, sebeovládání, stanovování cílů a emocionální regulace. Nevyžaduje, aby byli účastníci motivováni ke změně, nýbrž otevření učít se novým dovednostem, které jim poskytnou strategie ke změně své osobnosti. Tyto dovednosti mají účastníkům poskytnout větší kontrolu nad svým vlastním životem a dosáhnout svých snů bez použití násilí. Rovněž

se snaží pomoci jednotlivcům pochopit jejich pohledy na svět a změnit základní přesvědčení. (Tew, 2012)

Program je založen na několika níže popsaných principech, umožňujících pachateli zapojit se do léčby a vidět osobní přínos při změně chování. Princip volby je postaven na svobodném rozhodnutí jednotlivce, zda si přeje změnit své chování a jednání. Nesnaží se účastníka přesvědčit, pouze mu pomáhá v cestě k žádoucí změně. Dále Chromis klade důraz na uvědomění si jedince, jaký život by si přál, tedy budoucí záměr. Mnoho léčebných programů se zaměřuje na minulé chování, ale tento program se snaží porozumět budoucímu jednání. Například jedinec identifikuje potřebu být respektován a používá násilí k získání úcty. Chromis napomáhá jednotlivci porozumět, jakými jinými přijatelnými prostředky může usilovat o respekt. Program je dále postaven na transparentnosti a spolupráci. Snaží se zapojit psychopatické pachatele a vyhnout se tak jejich nedůvěře. Například některé materiály mohou být upraveny či dokonce vytvořeny jednotlivými účastníky, aby byla zajištěna spolupráce na vlastní léčbě. Program v neposlední řadě uznává, že každý jedinec je odborníkem na svůj vlastní život. (Tew, 2013)

Skládá se ze tří samostatných složek, každá s konkrétními cíli léčby. Doba, po kterou bude účastník v léčbě, závisí především na jeho individuálních potřebách a pokroku. Ovšem nejčastěji se jedná o dobu dvou až tří let včetně posouzení a přípravy. Složka Motivace a zapojení spočívá ve 12 individuálních sezeních. Cílem je motivovat účastníky ke konstruktivnímu zapojení do léčby a snaha pochopit, na čem pachateli opravdu záleží. Druhá složka kognitivních dovedností sestává ze tří podskupin, kreativního myšlení, řešení problémů a konfliktů. Náviku těmto dovednostem je věnováno přibližně 60 sezení. Poslední složku tvoří schéma terapie, staví na dovednostech získaných v předchozích částech. Zde mohou jednotlivci vyzkoušet nové myšlení a chování v bezpečném a podpůrném prostředí, s použitím kognitivních technik. Klade si za cíl upevnit dovednosti a učení, které jim umožní stát se jejich "vlastním terapeutem". (Tew, 2013)

Ačkoli se jedná o mladý program, je již pozorován pozitivní dopad na kriminální chování účastníků. Pochopitelně je hlavní zásadou úspěšnosti i výběr personálu. Zaměstnanci se snaží být vzorem, podporovat a modelovat charakter pachatelů, učit jedince vzájemnému respektu a odpovědnosti. Pochopitelně je nutné, aby byl personál psychologicky robustní, plně informován o práci s touto skupinou a dobře vyškolen. Snažil se pochopit důvody pro násilné a zdánlivě sebedestruktivní chování, jelikož to přispívá k lepší psychologické zvědavosti a povědomí zaměstnanců o pachateli. (Atkinson, 2012)

3.2.6 Program OTO = jeden na jednoho (one to one)

One-to-One program byl vyvinut v roce 1993. Program je určený pro práci s pachatelem s problémovým chováním. Skládá se z 20 sezení. První čtyři sezení se soustředí na posouzení pachatele a jejich deficitu kognitivních schopností. Dále se zjišťuje souvislost mezi tímto nedostatkem a spácháním činu. Poté následuje šest relací, které jsou zaměřeny na nácvik dovedností, hodnot a postojů. Dále jsou uskutečněna sezení, kde jsou nové dovednosti přezkoumány a jsou stanoveny cíle pro konečnou fázi programu. Dalších sedm sezení je věnováno uplatňování nových dovedností v praktických situacích. (Hatcher, 2004)

Program OTO je soustředěn na hledání příkladů v denním životě a domácích úkolech. Díky nimž jedinci trénují reálné případy a učí se řešit běžné problémy. Formát tohoto programu je „jeden-na-jednoho“ tj. poradce pracuje individuálně s klientem až po dvacet sezení v období několika měsíců. OTO byl prvním programem na řešení kriminality ve Švédsku, který nebyl ve formě skupinové práce. (Beşev, 2009)

Účelem programu je léčba kriminálního chování pomocí následujících oblastí řešení problémů, sociální dovednosti, postoje i hodnoty a rizikové faktory. Interpersonální řešení problémů je, jak již sám název napovídá, zaměřený na řešení problémů v mezilidských interakcích. Agresivní, antisociální jedinci mají tendenci k řešení sociálních problémů nepřátelským způsobem, mají tendenci zakládat svá rozhodnutí na nedostatku faktu, generují méně alternativní řešení a řešení nižší kvality. Existuje pět hlavních dovedností spojené s řešením mezilidských problémů. Tyto dovednosti jsou:

- alternativní řešení - schopnost přicházet s různým řešením problému,
- prostředky nezbytné k myšlení - brát v úvahu nezbytné kroky k dosažení cíle,
- vyplývající myšlení – zvážit důsledky mezilidských interakcí,
- sociální příčiny a efekt myšlení – souvisle spojit výsledek s událostí,
- perspektiva – pohled na situaci z pohledu jiného účastníka. (Beşev, 2009)

Mezi odborníky se vyskytuje domněnka, že násilníci se chovají delikventně, protože postrádají sociální dovednosti. Z tohoto důvodu by měly úspěšné programy klást velký důraz na trénink sociálních dovedností. Tento program není výjimkou, jeho součástí je i trénink sociálních dovedností. Beşev (2009) ve své práci poukazuje na souvislost mezi sociálními dovednostmi a pozitivními sociálními změnami u účastníka. Pochopitelně trénink těchto schopností sám o sobě nesnižuje recidivu, ale v kombinaci s ostatními metodami tak činí společně.

Třetí základní součástí efektivního programu, je spojení mezi postoji a hodnotami. Na jednu stranu, jsou zde experti, již věří, že násilnické chování je doprovázeno nesociálními postoji a hodnotami. Na druhé straně jsou odborníci, kteří tvrdí, že zde není žádný rozdíl v hodnotách a postojích, ale ti, kdo páchají zločiny, si vždy najdou cestu, jak racionalizovat své odchylky.

Poslední oblast, na kterou je program OTO zaměřen, je působení na rizikové faktory. Mezi nejzásadnější rizikové faktory Beşev (2009) uvádí množství předchozích porušení zákonů a interakce s přáteli, již páchají zločiny. Drogy a alkohol se také prokázaly jako spojení ke kriminálním činnostem, stejně tak sociální rizikové faktory jako je kriminalita uvnitř rodiny, ekonomické problémy a rodinné konflikty. Nebýt ženatý a být mladý muž, jsou dalšími rizikovými faktory pro kriminalitu. Kariérní status, stejně jako mentální zdraví, jsou také rizikové faktory spojené s recidivismem a kriminalitou.

3.2.7 Program Caring Dads = starostliví otcové

Projekt se věnuje zajištění bezpečnosti a životních podmínek dětem. Tento příslib je zaručen prací s otcem, který zneužíval či zanedbával své dítě nebo bylo vystaveno domácímu násilí. Program Starostliví otcové byl vyvinut Katreenou Scott, Claire Crooks, Timem Kelly a Karen Francis. Je k dispozici v celém Spojeném království a jiných evropských zemích. Skládá se ze 17 týdnů, empiricky založené intervence pro otce. Skupina obsahuje prvky rodičovství, trestů, bezpečnosti, ochrany a pohody dětí. Zdůrazňuje potřebu posílit mužskou motivaci k léčbě a schopnost zapojit se do rodičovské role. Dále uznává, že dětská zkušenost s traumatem bude mít dopad na vývoj jedince a zdůrazňuje spolupráci s dalšími poskytovateli služeb. Kognitivně behaviorální terapie je zaměřena na stanovení dětských potřeb, pochopení vývojových stádií, respekt a empatii. Typická skupina probíhá obvykle po dobu dvou hodin a jedné noci v týdnu. Skupina je složena z 10 až 15 mužů. (Caring dads,2016)

Práce s jednotlivými klienty je založena na několika následujících principech. Prvním a nejdůležitějším z nich je bezpečí a blaho dítěte. V souladu s touto zásadou nabízejí intervenci násilným otcům a sledují jejich pokrok při vytváření rodičovských kompetencí. Ve většině případů lze snížení rizika ohrožení dítěte dosáhnout při zachování vztahu otec-dítě. I přesto zůstává nadále otevřená možnost, že nejadekvátnější výsledek pro některé otce a především děti může být právě omezením či přerušením kontaktu s otcem. (Caring dads,2016)

Zneužívající otcové jsou jen zřídka připraveni na změnu ve své rodičovské výchově a přístupu k dítěti. Tyranizující rodiče obvykle neusilují o účast v programu. Naopak mívají pocit, že jsou nespravedlivě označeni a zároveň jsou nedůvěřiví k léčebnému systému. Z tohoto důvodu je další stavební zásadou motivace klienta. Dále je nutné, aby program

identifikoval a řešil vhodné cíle zaměřené na změnu pachatele. Výchozím bodem zásahu s ubližujícím otcem je přesná charakteristika této populace, a tím i identifikace vhodných cílů intervence. Vzhledem k tomu, že zneužívající otcové si vyžádali citový odstup od svých dětí, je potřebné obnovit důvěru. Primární potřebou dítěte je pocit fyzické a psychické bezpečnosti v jejich současném prostředí. Tudiž by měly mít i děti určitou pravomoc rozhodovat o odpuštění a smíření. (Caring dads,2016)

Starostliví otcové jsou si vědomi toho, že bezpečnost dětí a jejich blahobyt je nedílně spojen s bezpečností jejich matek. Zavazují se tudíž k rozpoznání a řešení možného překrývání týrání dětí a domácího násilí. To zahrnuje posouzení a monitorování rizik zneužívání matky dítěte, bezpečné plánování a vyhodnocení do jaké míry jsou muži schopni udržovat rodičovský vztah. (Caring dads,2016)

Snahou programu je rozšířit stávající úsilí o ukončení domácího násilí v rodinách. Byl vyvinut s cílem doplnit stávající úsilí o ukončení špatného zacházení s dětmi a ženami. Nejedná se o náhradu či alternativní řešení problému násilného chování. Naopak program pracuje s řešením domácího násilí takový způsobem, který maximalizuje potenciální přínos pro oběti zneužívání. (Caring dads, 2016)

3.3 Shrnutí programů

Většina programů je založena na myšlence, že násilné chování je naučené a sociálně posilňované a lze ho tedy přeučit. Tudiž se jejich podkladem stal kognitivně-behaviorální přístup, usilující především konfrontovat násilníky s vlastním chováním a naučit novým způsobům řešení situace. Léčebné programy založené na kognitivně behaviorálním teoretickém (KBT) modelu jsou považovány za jedny z nejúčinnějších. Kognitivně behaviorální přístupy ke snížení recidivy jsou založeny na sociální teorii učení. Hlavní myšlenkou je, že jedinci nezískali odpovídající poznávací schopnosti, nenaučili se způsobům chování, které jsou vhodné. Programy KBT mají tendenci začlenit dovednosti, stejně jako komponenty určené pro zvýšení pochopení motivů a důsledky svých činů účastníků. Často se zaměřují na zlepšení interpersonálních dovedností řešit problémy.

Jedním z největších problémů nápravných programů je jejich nedokončení. Většina studií ukazuje, že majoritní část programů má velké procento nedokončení. Vyskytují se i důkazy, že ti, co nedokončí, mají zvýšený risk na recidivismus a nejen oproti těm, co dokončili, ale i proti těm, co se žádného programu neúčastnili. Z těchto důvodů je jistě vhodné a potřebné se v budoucnu věnovat důvodům, proč jedinci nedokončují programy. Existují již průkopnické

výzkumy k některým programům, ale bohužel jsou to jen první vlaštovky. Dokonce u některých programů nejsou patrné ani první výzkumy zabývající se touto otázkou.

4 Restorativní justice

Spáchá-li jedinec trestný čin, velká část společnosti očekává trest. Nezáleží na povaze činu, dožadujeme spravedlivé odsouzení, ať už se jedná o podvody, krádeže nebo trestné činy končící ublížením na zdraví oběti. Pokud je pachatel uznán vinným a potrestán, většinou pocítujeme pocit uspokojení. Ovšem nepodmíněný trest odnětí svobody s sebou přináší i svá úskalí. Na jedné straně zapomínáme, že včetně pachatele jsou zde i další osoby, kterým se změnil život po spáchání trestného činu. Především se jedná o oběti, které mají své rodinné příslušníky, jichž se událost více či méně dotkla. Postižena je i jistým způsobem celá veřejnost. Na druhé straně je potřebné si uvědomit účinky trestu. Pochopitelně zastává funkci trestu, kdy je jedinci více či méně znesnadněno páchaní další trestné činnosti. Avšak podíváme-li se na trest z druhé strany, představuje pro pachatele izolaci, která po propuštění snižuje možnosti zapojení se do společnosti.

Vynětí pachatele z jeho přirozeného prostředí znamená vytržení z kriminogenní atmosféry. Tato skutečnost je žádoucí, ovšem je v rozporu s faktem, že sama věznice je kriminogenním prostředím. Jedinec se zde každý den setkává se spoluvězni, z nichž velká část má kriminální historii. Tento styk může vést k navázání kontaktu či dokonce přiučení se od spoluvězňů. Zároveň představuje uvěznění i zprerhaní pozitivních vazeb. I krátkodobé odnětí svobody může mít za následek absenci zaměstnání, rozpad rodiny či přátelství. Neposledním účinkem nepodmíněného trestu odnětí svobody je stigmatizace. Nálepku kriminálního získává jedinec již po samotném spáchání činu. V případě, že je odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, bezpochyby se tento dojem zdokonaluje a znemožňuje pachateli návrat do společenského života. Výše popsané negativní účinky nepodmíněného trestu odnětí svobody představují vážný problém. Je možné jim čelit prostřednictvím nových metod, které nejen eliminují zmíněné efekty, zároveň jsou ekonomicky výhodnější. Dále je pachatel na svobodě více schopen nahradit poškozenému zapříčiněnou škodu a zároveň je zohledněno postavení oběti.

„Restorativní justice je proces, který chce v maximální míře zapojovat ty, kdo mají na konkrétním trestném činu podíl, a společně zjišťovat a řešit újmu, potřeby a povinnosti s cílem přivodit ozdravení a dát věci do pořádku, nakolik je to jen možné“ (Zehr in Štern, 2010, s. 33).

Restorativní justice je pojetí odlišné od klasické retributivní justice. Principem je trestat pachatele jiným způsobem, než je nepodmíněné odnětí svobody. Tento koncept justice nahlíží odlišně již na samotnou podstatu trestného činu. Podstatou retributivního systému je potrestání pachatele a docílit tak spravedlnosti. Kdežto restorativní justice nahlíží na újmu,

která byla oběti způsobena a jakým způsobem může být odčiněna. Jejím cílem je dosažení uznání a pochopení ze strany pachatele. Jelikož docílení tohoto statusu je krokem k eliminaci či dokonce absenci k opakovanému páchání trestné činnosti. Zároveň se jedná o cíl nesnadno dosažitelný ve vězeňském prostředí. K dosažení tohoto cíle je bezpochybně nutná aktivní spolupráce oběti i pachatele a dalších subjektů vedoucí k řešení situace. Zásadním nástrojem restorativní justice je především mediace zaměřená k řešení trestních věcí provedené mimo systém trestního práva. Cílem je zprostředkovat osobní setkání za účasti nestranné třetí osoby mezi pachatelem a obětí. (Ščerba,2011)

Dle Šterna (2010) je restorativní justice sloučena s několika následujícími principy:

- respekt vůči oběti ale i pachateli,
- odpovědnost pachatele za způsobenou újmu,
- dialog mezi obětí, pachatelem a dalšími dotčenými stranami,
- aktivní zapojení všech účastníků,
- vyváženost mezi zájmy zúčastněných,
- dobrovolná participace účastníků,
- zapojení členů společnosti, ve které oběť a pachatel žijí,
- zachování jedinečnosti každé osoby.

4.1 Penitenciární péče

Důležitou součástí procesu potrestání představuje penitenciární a postpenitenciární péče. Penitenciární péčí rozumíme působení a práce s odsouzeným v rámci VTOS (výkon trestu odnětí svobody). Měla by vést k pozitivním změnám a nápravě daného jedince. V oblasti péče o pachatele trestných činů se můžeme dále setkat s pojmem kontinuální péče. Černíková (2008) ji definuje jako práci s klientem ve všech fázích trestného řízení. Cílem je, aby nedocházelo k sociální izolovanosti odsouzeného a uvědomil si odpovědnost za své činy. Následně se snažil o nápravu svých činů a po vykonání trestu se úspěšně začlenil zpět do společnosti

4.1.1 SARPO

Standardizované programy, které jsou popsány níže, navazují na klasifikační principy hodnotícího nástroje SARPO. Snahou je, aby tyto programy byly vytvořeny tak, aby mohly využít nástroje pro posouzení nebezpečnosti pachatele a potřeb odsouzených SARPO.

SARPO byl vyvinut Vězeňskou službou a Probační a mediační službu České republiky. V roce 2010 byl tento nástroj připraven pro realizaci do praxe. Skládá se z pěti základních částí. První z nich posuzuje charakteristiku spáchaných trestných činů daného jedince. Druhá

část pojednává o okolnostech a jiných faktorech plynoucích z trestné činnosti. V následující části jsou uvedeny tyto rizikové faktory: bydlení, zaměstnání, finance, závislost, rodina, postoje a chování. Čtvrtou složku představuje sebehodnotící dotazník. Závěrečnou částí je interpretace získaných dat a návrh další intervence. (Petras et al., 2010)

4.1.2 Program zacházení

Základním východiskem pro resocializaci ve VTOS jsou programy s odsouzenými, které se zpracovávají na základě souhrnné zprávy o odsouzeném. Komplexní zpráva představuje shrnutí psychologického, pedagogického, lékařského posudku a jiných souvisejících informací o konkrétní osobě. V programu zacházení je obsažen definovaný cíl působení na odsouzeného, metody zacházení a možnosti hodnocení. Na začátku výkonu trestu je odsouzenému přidělen program, který je pravidelně vyhodnocován. Jedná se o soubor činností, které jsou pro jedince povinné. Příkladem je způsob zaměstnávání odsouzeného, vzdělávání či pracovní terapie, výchovné a zájmové aktivity, které jsou nedílnou součástí programu. (zákon č. 169/1999 Sb.)

Odsouzenému je na základě souhrnné zprávy nabídnut součet vhodných alternativ programů zacházení. Ovšem pokud jedinec s navrženým programem nesouhlasí, vykonává minimální program stanovený řádem věznice. Pracovní aktivity nezahrnují pouze zaměstnání, do této položky je zahrnuta i práce potřebná k zajištění chodu věznice a pracovní terapie. Význam práce je podstatnou součástí programů zacházení, jedinec si osvojí pracovní návyky, ukázněnost, důslednost a schopnost spolupráce, které zvyšují možnost úspěšné resocializace. (Hála, 2005)

Program zacházení je dle Černíkové (2008) zaměřen na pozitivní rozvoj schopností a možností odsouzeného, jež jsou předpokladem pro změnu sebehodnocení. Dále je cílena na potřeby a problémy daného jedince či rizika recidivy.

Odsouzený je povinen dle zákona č. 169/1999 Sb. pracovat - „odsouzený je ve výkonu trestu povinen dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců Vězeňské služby, pracovat, pokud je mu přidělena práce a není uznán dočasně práce neschopným nebo není po dobu výkonu trestu uznán zdravotně nezpůsobilým k výkonu práce, plnit úkoly vyplývající z programu zacházení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu věznice“.

Spolu s pracovními aktivitami jsou součástí programu zacházení i vzdělávací činnosti. Vzdělávání taktéž zvyšuje pravděpodobnost úspěšné resocializace odsouzeného po propuštění

z výkonu trestu odnětí svobody. Zvyšuje kvalifikaci jedinců, tudíž jim napomáhá snadněji nalézt zaměstnání po propuštění.

Střední odborné učiliště Vězeňské služby České republiky zajišťuje zejména vzdělávání odsouzených. Součástí jsou i odloučená pracoviště, školská vzdělávací střediska ve věznicích v Opavě, Plzni, Pardubicích, Rýnovicích, Světlé nad Sázavou, Valdicích a Všehrdech. Poskytují vzdělání pro výkon povolání v oborech: zámečnické, natěračské práce, stavební výroba, elektrotechnická výroba, květinářské práce a jiné. Dále poskytují doplnění základního vzdělání nebo rozšíření kvalifikace ve vzdělávacích kurzech. V individuálních případech je umožňováno středoškolské či vysokoškolské studium, které souvisí s délkou výkonu trestu a osobnostními předpoklady. (Biedermanová, 2011)

Speciálně výchovné aktivity zahrnují individuální a skupinové působení na odsouzeného. Zahrnují sociálně právní poradenství, terapeutické programy – arteterapie, psychoterapie a trénink zvládnání agresivity. Jsou určeny především ke snižování pravděpodobnosti recidivy u rizikových pachatelů a poskytují možnost pracovat na svém jednání. Hlavní uplatnění mají především pro odsouzené s poruchami duševními, chování, osobnosti či pro osoby s mentální retardací. (Biedermanová, 2011)

Jelikož nemalá většina odsouzených trávila většinu svého volného času neproduktivním způsobem - konzumací alkoholu, tlacháním či nudou, jsou volnočasové programy rozvíjecími. Pomocí nichž si jedinci osvojují způsoby smysluplného trávení volného času, udržují se v psychické pohodě a rozvíjejí svou osobnost. (Biedermanová, 2011)

4.1.3 Program 3Z = zamysli se, zastav se a změň se

Tento převzatý program z Velké Británie byl zaveden do České republiky za pomoci předních anglických lektorů programu Think, Change a Stop. Pilotní projekt byl v roce 2006 zaveden ve věznicích Jiřice, Světlá nad Sázavou a Kuřim. Postupem času byl rozšiřován i do následujících věznic: Pardubice, Karviná, Nové Sedlo, Znojmo, Rýnovice, Ostrov nad Ohří, Plzeň, Vinařice, Horní Slavkov, Příbram, Heřmanice a Kynšperk. V roce 2010 byl v šesti posledně zmíněných městech uskutečněn první běh programu. Současně bylo vyškoleny již přes čtyři desítky lektorů, kteří se pravidelně scházejí za účelem předávání si zkušeností ve věci programu. O rok později byl program začleněn do přílohy č. 1 NGR č. 35/2011 jako standardizovaný program. (Biedermanová, 2011)

Cílem projektu je motivace odsouzených ke změně postojů, stylu myšlení a je součástí přípravy odsouzených na podmíněné propuštění. Program 3Z vychází z kognitivně behaviorálního přístupu. Je realizován skupinovou formou, která je tvořena 12 odsouzenými a vedena dvěma lektory. Po každém sezení je provedeno hodnocení klientů lektory, které

následně slouží jako podklad pro zpracování závěrečné zprávy. Ta je zasílána soudu, jenž rozhoduje o podmíněném propuštění. Samotné realizaci jednotlivých sezení předchází výběr klientů. Hlavní důraz je kladen na skutečnost, aby byl jedinec pachatelem opakované trestné činnosti, motivován k účasti v programu a žadatelem o podmíněné propuštění výkonu trestu odnětí svobody. Naopak do programu není zařazen jedinec, který je duševně nemocný, trpí poruchou osobnosti, spáchal sexuálně motivovaný trestný čin nebo byl zařazen do zvláštního bezpečnostního režimu výkonu trestu odnětí svobody. (Biedermanová, 2011)

4.1.4 GREPP = Reedukační psychologický program zaměřený na práci s vinou

Tento program je určen pro násilné pachatele, kteří se dopustili násilí na dětech – týrání dětí, sexuální zneužívání či komerční sexuální zneužívání. GREPP je poměrně krátkodobým programem, trvá pouhých 7 týdnů a je uskutečňován dvakrát do roka ve věznicích s dozorem (věznice Nové Sedlo) a s ostrahou (věznice Heřmanice). Je realizován ve formě skupinové terapie, jež je tvořena 12 odsouzenými. (Biedermanová, 2011)

Programem prošlo od roku 2009 90 odsouzených, kteří byli vybráni kmenovými věznicemi. Realizaci programu poté zajišťuje tým nejzkušenějších pracovníků. Je složen ze psychologa, vychovatele-terapeuta, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka a pedagoga volného času. Program dokazuje, že lze se závažnou trestní činností efektivně a cíleně pracovat i ve věznicích. Usiluje o motivaci pachatelů řešit problémy ve vztahu k závažné trestné činnosti. Vytvořením si náhledu na trestnou činnost, nalezením primárního spouštěče pro páčání násilí na dětech a hledáním odpovědí na otázky co bude dál, vede k reintegraci do společnosti. (Grepp, 2012).

4.2 Postpenitenciární péče

Jednou z náročných životních situací je přechod odsouzeného jedince z věznice zpět na svobodu. S touto situací, která se může zdát jednoduchou, si nemusí každá osoba poradit. Černíková a Sedláček (2002) postpenitenciární péči vymezují jako druh sociální péče o jedince, jenž prošel trestním řízením a VTOS, ochranným léčením a ochrannou výchovou, ale i těm, kteří vykonali jakýkoli jiný trest než trest odnětí svobody. Marešová (2011) uvádí, že nejrizikovějším obdobím pro opakování trestného činu je prvních šest měsíců po propuštění. Z tohoto důvodu profesionální pomoc v období po propuštění je velice zásadní. Přispívá k začlenění se zpět do běžného života.

Subjekty postpenitenciární péče můžeme rozdělit na státní a nestátní. Mezi státní subjekty poskytující postpenitenciární péči můžeme zařadit sociálního pracovníka, sociálního kurátora a probačního úředníka.

4.2.1 Probační a mediační činnosti

Probační a mediační služba je instituce, kterou můžeme zařadit k subjektům poskytující postpenitenciární péči. Byla vytvořena za účelem asistovat trestní justici v oblasti sankcí vykonávaných na svobodě. Nabízí obviněnému a poškozenému řešení konfliktu spojeného s trestnou činností. Současně zajišťuje efektivní a důstojné rozhodování o alternativních trestech. Působení probace a mediace vede k naplňování trestní spravedlnosti a dosažení odpovídající reakce na spáchané trestné činy. Dle Raszkové (2014) má probační a mediační služba tři hlavní cíle. Prvním z nich je integrace pachatele do společnosti, která směřuje k respektování právních norem. Druhým cílem je aktivní participace poškozeného do vlastního odškodnění. Poslední cíl zahrnuje ochranu společnosti, která je zabezpečena účinným řešením konfliktů.

4.2.2 Mediační činnosti

Jak již bylo výše řečeno, mediací rozumíme dobrovolné přímé setkání pachatele a oběti za účasti třetí neustranné osoby – mediátora. Jeho povinností je dohlížet na proces mediace a dopomoci zúčastněným stranám dojít k východisku, které bude pro každého vyhovující. Podnět ke spolupráci přichází zpravidla od policejního orgánu nebo státního zastupitelství.

Není výjimkou, když PMS kontaktuje sám obviněný či poškozený. Vhodným případem k mediaci je doznání pachatele a jeho následná ochota spolupracovat. Dalším vhodným předpokladem je skutečnost, kdy se oběť a pachatel vzájemně znali již před spácháním trestného činu a událost je vyvrcholením jistého konfliktu. (Ščerba, 2011)

Spolupráce je započata individuálním jednáním s obviněným a poškozeným. Během něhož pracovník mapuje potřeby a zájmy, snaží se porozumět celé události z pohledu oběti i pachatele, navrhuje společné kroky a v neposlední řadě je nabídnuto uskutečnění mediace. Poté následuje důkladná příprava na společná setkání, která je nedílnou součástí úspěšné mediace. Je potřebné, aby obě strany měly představu, co mohou od společného kontaktu očekávat. Před společným setkáním je potřebné zvážit několik následujících skutečností. Především zda pachatel nezpůsobí oběti další viktimizaci, z tohoto důvodu je velice důležité věnovat pozornost postoji pachatele. Dále je důležité si položit otázku, jestli je oběť připravena na shledání s pachatelem, aby setkání nezpůsobilo další újmu. V neposlední řadě je nutné zvážit vhodnost účasti dalších osob na společném setkání. O účasti třetích osob, jako jsou osoby blízké či zástupci místní komunity, musí panovat soulad mezi oběma stranami. (Štern, 2010)

Vyvrcholením příprav je společné setkání oběti a pachatele. Společné setkání započne mediátor úvodem, během něhož informuje obě strany o účelu schůzky a pravidlech komunikace. Poté následuje prostor pro oběť i pachatele hovořit o události trestného činu z jejich vlastního pohledu. Po vyslechnutí příběhů přichází na řadu přímý dialog mezi obětí a pachatelem. Mediátor vstupuje do rozhovoru, podporuje účastníky v projednání důležitých témat a hledání vhodného řešení. Důležitý posun v průběhu mediace je bezpochyby omluva pachatele, která představuje ve většině případů krok k dalšímu pozitivnímu vývoji. Klíčovým cílem mediace je dohoda. Rozumíme tím souhrn dohodnutých řešení, ke kterým oběť společně s pachatelem dospěla. Dohodnuté závazky by měly být pro pachatele splnitelné.

V některých případech mediace neskončí dohodou. Důvodů může být nespočet, např. pachatel navrhuje uhrazení škody formou splátek, avšak oběť žádá celou částku naráz. Ať již skončí mediace dohodou či nikoliv, mediátor vypracovává závěrečnou zprávu o výsledku společného setkání. Její obsah slouží jako podklad pro státního zástupce či soudce k dalšímu rozhodování. (Štern, 2010)

Mediace má významný pozitivní vliv na pachatele, jelikož si může během procesu všimnout okolností svého jednání. Úspěšná mediace může dopomoci pachateli vyhnout se nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Tudíž pachatel, ani jeho blízcí nejsou vystaveni vlivům trestního řízení. V neposlední řadě mediace představuje jednu z možností, jak snížit náklady na trestní politiku. (Ščerba, 2011)

4.2.3 Probační činnost

Probací rozumíme formu činnosti s pachatelem, která obsahuje dohled probačního úředníka u uložených alternativních trestů. Dohled zde chápeme jako pravidelný kontakt pachatele s probačním pracovníkem. Cílem dohledu je pozorování, kontrola chování a dopomoci pachateli k adekvátnímu způsobu života. Probace představuje individuální práci s klientem, během níž pracovník s pachatelem zpracovává probační plán. Jeho hlavními body jsou: uložené povinnosti stanovené soudem, délka zkušební doby a intervaly konzultací. Probační plán představuje klíčový kontrakt, který je nutné pravidelně vyhodnocovat a aktualizovat. Důvodem je přehled o splněných i vykonaných povinnostech. (Štern, 2010)

Stěžejními pilíři probační činnosti jsou již zmíněné pojmy kontrola a pomoc. Kontrolou rozumíme dohled pracovníka nad chováním pachatele. Tím je zajištěna ochrana společnosti před opakovanou trestnou činností. Na kontrolu navazuje pomoc pachateli. Smyslem je napomoci klientovi žít bez recidivy. Pracovník společně s klientem definují cíle, kterých by mělo být dosaženo během spolupráce. Klíčovým principem je, že pracovník klienta povzbuzuje, motivuje a je mu nápomocen a nepřebírá odpovědnost za řešení problémů

klienta. Nedílnou součástí práce pracovníka je sběr informací o aktuální trestné činnosti, počtu a druhu dříve spáchaných trestných činů, postoji klienta k uplynulé události a potřebách pachatele. Zjišťování informací umožňuje nastínit rizik a potřeb klienta. Pomocí této analýzy pracovník předkládá opatření, které má eliminovat riziko recidivy a újmy oběti. (Ščerba, 2011)

Spolupráce by měla být založena na objektivní pozici pracovníka, který si nevytváří předsudky vůči klientovi. Dále má spočívat na kladném osobním vztahu. Z tohoto důvodu je vhodné, aby probační úředník navázal s pachatelem kontakt již v předrozsudkové fázi. Důvodem je možnost počátku formování důvěry.

Pracovník má pochopitelně i své povinnosti. Jednou z nich je nutnost zpracovávat průběžně zprávy, které obsahují informace o třech základních částech. První z nich představuje aktuální osobní situaci klienta – zaměstnání a bydlení. Druhá část mapuje, jak klient plní dané povinnosti a omezení. Dále jsou zmíněny konkrétní záležitosti, na které bude zaměřen dohled v následujícím období. Pokud klient závažně poruší podmínky dohledu, probační plán nebo své povinnosti, je nutností to bez zbytečného odkladu oznámit soudu. A zároveň byl klient upozorněn a poučen o skutečnosti, že pokud tak bude činit i nadále, je probační úředník nucen oznámit daná fakta soudu. (Štern, 2010)

Nespornou výhodou probační a mediační činnosti je sama o sobě alternativa. Pachatel má na svobodě šanci vyrovnat se s obětí, napravit či uhradit způsobené škody a odčinit narušené vztahy. Přínosem je i finanční úspora státu, když si klient nevykonává svůj trest ve vazbě. Další neméně důležitou součástí je působení probační a mediační služby na pachatele již v předrozsudkové fázi. Umožňuje navázat kontakt mezi pracovníkem a pachatelem a tudíž se stává spolupráce efektivnější.

4.2.3.1 GREPP 2

Na výše popsany program navazuje program GREPP 2. Tento program je podstatně rozsáhlejší, trvá deset měsíců. Je určen pro jedince, kteří již dříve úspěšně absolvovali program GREPP, a jeho cílem je snížení rizika recidivy u odsouzených jedinců po propuštění. (Biederanová, 2011)

V roce 2010 byla spuštěna pilotáž programu ve věznicí Heřmanice, do níž bylo zařazeno deset odsouzených jedinců. Zúčastnění pochopitelně již dříve absolvovali program GREPP. Osm z deseti zúčastněných úspěšně absolvovalo program. Jeden odsouzený byl z důvodu fyzického násilí vyřazen a druhý kvůli dlouhodobému pobytu v nemocnici taktéž. Vzhledem k těmto výsledkům byla pilotáž hodnocena jako úspěšná a program byl zařazen jako standardizovaný program v příloze č. 2 NGR č. 35/2011. (Biedermanová, 2011)

Péče o pachatele trestných činů není po jejich propuštění omezena jen na státní sféru. Některé subjekty v nestátním sektoru zaměřují svou pozornost na tyto osoby a poskytují zejména poradenskou či sociální péči. Níže uvádím několik z nich.

Organizace nabízející programy pro původce násilí působí v Praze – Centrum Gaudia, CSS Praha, Diakonie ČCE a LOM. Dále působí v Jihomoravském kraji v Brně organizace Persefona a Spondea. V Královehradeckém kraji v Hradci Králové Nomia, v Pardubickém kraji ve Svitavách Centrum J.J. Pestalozziho. V Jihočeském kraji v Českých Budějovicích najdeme Krizové centrum pro děti a rodinu a krizové centrum Theia.

Z výše uvedeného výčtu organizací je patrné, že programů pro případné zájemce či nařízenou účast není mnoho. Praxe jednotlivých organizací se liší délkou zkušeností s násilnými klienty. Nejdéle na našem území působí organizace Nomia v Hradci Králové. Od roku 2007 poskytuje individuální, skupinovou a párovou terapii. Jmenované organizace poskytují své služby jak mužům, tak i ženám. Výjimku tvoří Liga otevřených mužů, která je výhradně zaměřena na mužské klienty.

V zahraničí je na práci s násilným pachatelem orientováno více organizací s mnohaletými zkušenostmi. Jako příklad uvádím dvě níže popsané organizace.

5 Zahraniční organizace

5.1 Velká Británie - Organizace Respect

Organizace Respect v Londýně se specializuje na problematiku násilných osob. Nabízí pomoc jak osobám ohroženým násilím, tak především osobám, které se násilí dopouštějí. Hlavní cílovou skupinou od roku 2000 až do roku 2007 byly násilní pachatelé, kteří zůstávají ve středu zájmu organizace. V roce 2004 zahájili krizovou telefonní linku, která pomohla již tisícům lidí – mužům i ženám. Organizace Respect se nejen zaměřuje na práci s původcem násilí, ale zároveň se podílí na podpoře odborníkům ve všech rovinách boje proti násilí. Její snahou je i změna vnímání genderových rolí ve společnosti, podpora dětí a žen a rozvíjení všímavosti a citlivosti komunity k projevům násilí. (Respect, 2017)

Důraz je kladen především na zajištění bezpečí žen a dětí, které byly vystaveny útokům násilného pachatele. Dalším záměrem britské organizace je přijetí zodpovědnosti ze strany klienta za spáchané násilí. Práce s násilným pachatelem je uskutečněna v rámci nabízených programů pro tuto cílovou skupinu. Ovšem před samotným nástupem do programu je uskutečněno vyhodnocení, zda je pro daného jedince vhodný. Rozhodujícími kritérii je schopnost přijmout fakt, že se klient choval násilně, tento čin vnímá jako nežádoucí, je schopen přijmout zodpovědnost za své činy, souhlasí s podmínkami docházení do programu, neužívá návykové látky a není překážkou jazyková bariéra. Nejobvyklejší je skupinová terapie tvořena 8-10 klienty, vedena dvěma lektory - jedním mužem a jednou ženou. (Respect, 2017)

5.2 Norsko – Alternativ til Vold (alternativa k násilí)

Tato organizace působí již od roku 1987 v Norsku a je nejstarší organizací v Evropě svého druhu. V dnešní době má v Norsku 11 center, které poskytují terapeutickou intervenci. Mnohé jiné evropské organizace čerpají z jejich nemalých zkušeností. Poskytuje pomoc násilným osobám, mužům i ženám, kteří se dopouštějí násilí ve vztazích. Pozornost je zaměřena i na jedince vystaveným násilí. Práce s násilnými pachateli je založena na systematickém přístupu, a vstup do programu je především dobrovolný. I přesto existuje možnost terapie během výkonu trestu. (atv-stiftelsen.no)

Po navázání kontaktu s klientem je uskutečněno vyhodnocení potřeb. Důraz je kladen na vhodný výběr spolupráce, nastavení podmínek kontaktu s obětí. Dle individuálních potřeb je uskutečněna skupinová nebo naopak individuální terapie. Během níž se pracuje s tématem násilí, zodpovědnosti, následky a rodičovské kompetence. V neposlední řadě je terapie

zaměřena na to, aby byl jedinec schopný vyjádřit své pocity, obavy a alternativním způsobem vyjádřil svůj vztek. (atv-stiftelsen.no).

II. METODOLOGIE VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ

V praktické části jsou kompletně popsány jednotlivé kroky, toho jak probíhalo výzkumné šetření předložené diplomové práce. Je zde objasněn cíl výzkumu a formulace výzkumných otázek, rozebrána je charakteristika výzkumného vzorku, kde je vyličená spolupráce s respondenty. Dostatečný prostor je věnován i samotné metodologii a technice sběru dat. Závěr je využit pro popis metody vyhodnocování a zpracování dat.

6 Cíl výzkumného šetření

Cílem praktické části diplomové práce bylo zjistit, jaké jsou základní charakteristiky resocializačních programů a jejich potenciální rozvoj. Hlavním záměrem bylo především zjistit názory a pohledy pracovníků jednotlivých organizací na tuto problematiku, jakou mají oni sami zkušenost v přímé práci s násilnými pachateli. Mým zájmem bylo tedy zmapovat pohledy pracovníků na nynější tuzemskou a evropskou praxi. Jaké spatřují rozdíly v práci s násilnými pachateli v České republice a zahraničí. V neposlední řadě bylo mým záměrem zjistit, jaké nedostatky v této oblasti spatřují jednotliví odborníci.

Získaná data by mohla dále posloužit k vymezení přehledu o dosavadní praxi v práci s původci násilí v České republice. Dále mohou sloužit jako představa pro budoucí rozvoj této problematiky, jelikož se práce s násilnými pachateli v našich podmínkách stále rozvíjí.

6.1 Hlavní výzkumné otázky:

K dosažení výše uvedeného cíle jsem si zvolila čtyři hlavní výzkumné otázky, které tvoří podstatu výzkumu.

- Hlavní výzkumná otázka č. 1 - Jak probíhají programy pro násilné pachatele v ČR?
- Hlavní výzkumná otázka č. 2 - Jaké jsou rozdíly mezi tuzemskými a zahraničními programy pro násilné pachatele?
- Hlavní výzkumná otázka č. 3 - Jaké kroky je potřebné učinit k zavedení programů pro pachatele, kteří týrali děti?
- Hlavní výzkumná otázka č. 4 - Jaká je spolupráce s dalšími institucemi?

7 Metoda získávání výzkumných dat

Pro účely výzkumného šetření zabývajících se resocializačními programy v České republice bylo zvoleno kvalitativní výzkumné šetření, jehož hlavním záměrem je interpretace sociální reality a odkrytí významů jednotlivých informací a vztahů mezi nimi (Disman, 2011). Kvalitativní výzkumná metoda dává větší prostor k porozumění tématu do hloubky a neomezuje respondenty v jejich odpovědích. Tento způsob sběru dat hodnotím jako relevantní vzhledem ke stanovenému cíli. Díky zásadám kvalitativního výzkumu lze jednoznačně zjistit, jak jednotliví pracovníci vnímají problematiku práce s násilným pachatelem.

Metodou sběru dat byl polostrukturovaný rozhovor, „*jenž se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací*“ (Hendl, 2008, s. 164). Konkrétně byl rozhovor zvolen pomocí návodu, který Hendl (2008, s. 174) definuje takto: „*Návod k rozhovoru představuje seznam otázek nebo témat, jež je nutné v rámci interview probrat. Tento návod má zajistit, že se skutečně dostane na všechna pro tazatele zajímavá témata. Je na tazateli, jakým způsobem a v jakém pořadí získá informace, které osvětlí daný problém. Zůstává mu i volnost přizpůsobovat formulace otázek podle situace. Pomáhá udržet zaměření rozhovoru, ale dovoluje dotazovanému zároveň uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti.*“ Respondenti tak odpovídali na mé otázky, měli dostatečný prostor vyjádřit se k danému tématu a zároveň jsem mohla v průběhu interview klást doplňující otázky, které z rozhovoru vplynuly.

Rozhovor byl sestaven z 12 otevřených otázek, které kopírovaly hlavní výzkumné otázky. Mimo tuto osnovu byly dále pokládány otázky doplňující, které respondenta jednak pobízely k většímu sdílení, ale také sloužily mně jako tazateli pro lepší pochopení odpovědí.

Zmiňované otázky, které byly použity během rozhovoru, jsou následující:

- Jak probíhá daný program ve Vaší organizaci?
- Jakým způsobem měříte efektivitu programu?
- Jak vybíráte klienty? (volí program dobrovolně x nařízen?)
- Domníváte se, že nynější programy pokrývají potřeb této cílové skupiny?
- Inspirovali jste se při tvorbě programu zahraniční praxí?
- Shledáváte rozdíly mezi našimi a zahraničními programy?
- Jaké kroky by bylo potřebné dle Vás učinit k zavedení programů do ČR?
- Shledáváte nějaké překážky k zavedení programů?
- V ČR postrádáme programy pro pachatele, kteří týrali děti. Jak tuto skutečnost vnímáte?

- Jakou podobu by měl mít program pro pachatele, kteří týrali děti?
- Jak spolupracujete s jinými organizacemi, které pracují se stejnou cílovou skupinou?
- Co by se mohlo dle Vás zlepšit v nynější praxi?

8 Metoda výběru výzkumného souboru

Vzhledem ke skutečnosti, že téma resocializace pachatelů, kteří týrali děti, je ve společnosti poměrně málo diskutováno, a přístup k těmto osobám není pro výzkumníka jednoduchý, oslovila jsem všechny organizace v České republice, které pracují s násilným pachatelem.

Všichni oslovení respondenti jsou pracovníci organizace, která spolupracuje s násilnými pachateli. Rozhovor byl proveden s 2 ženami a 3 muži. Terapeuti a terapeutky působí v organizacích Nomia (Hradec Králové), Liga otevřených mužů (Praha), Diakonie Českobratrské církve evangelické, Centrum sociálních služeb Praha – program Viola (Praha), Gaudia (Praha) a Locika (Praha). Všichni respondenti působí dlouhodobě ve jmenovaných službách, mají vysokoškolské vzdělání a absolvovali psychoterapeutické výcviky. Volbou respondentů jsem se snažila pokrýt různorodost organizací, které pracují s násilnou osobou. Pro lepší orientaci uvádím krátkou charakteristiku jednotlivých respondentů, aby bylo pro čtenáře jednodušší si výpovědi respondentů spojit.

- Respondent č. 1 působí jako psychoterapeut v organizaci Gaudia. Centrum Gaudia nabízí individuální, párovou, rodinou a skupinovou terapii, která je hrazená klientem. Od roku 2016 nabízí program vnějších svědků, který kombinuje individuální a skupinovou terapii. V nynější době Gaudia připravuje zahájení programu Terapeutická práce s násilím ve vztazích.
- Respondentka č. 2 je pracovnící Centra sociálních služeb Praha, konkrétně působí v programu Viola. Viola je poradenská sociální služba pro lidi, kteří mají konfliktní vztahy se svými blízkými. Poskytuje telefonické i osobní konzultace, poradenství a informace o vhodných návazných službách. Doplnkovou službou je internetové poradenství prostřednictvím emailu. Veškeré služby jsou poskytovány bezplatně.
- Respondentka č. 3 působí v Diakonii Českobratrské církve evangelické. Tato organizace nabízí individuální, skupinovou a párovou terapii. Dříve poskytovali i multipárovou terapii, která byla z finančních důvodů pozastavena. Tento druh terapie spolu s párovou terapií je poskytován za specifických podmínek, není k dispozici pro páry, u kterých dochází k domácímu násilí.
- Respondent č. 4A je pracovníkem Ligy otevřených mužů. Ta nabízí skupinové programy, internetové poradenství a svou nabídku rozšířili i o individuální terapii. Zaměřují se výhradně na práci s muži, kteří přicházejí do programu dobrovolně, nikoli na základě nařízení. Nabízené služby jsou pro klienta zpoplatněny.

- Respondent č. 4B působí v organizaci Locika. Centrum poskytuje komplexní pomoc a podporu při vyrovnávání se s dopady domácího násilí. Centrem zájmu je dítě a jeho potřeby. V programu se mapují potřeby dítěte, rodiče dostávají doporučení, co by měli pro dítě udělat, aby vyrůstalo v klidném prostředí. Poté se pracuje s mužem, aby uměl zvládat své agresivní impulsy.
- Respondent č. 5 je pracovníkem v organizaci Nomia, která nabízí polootevřené skupiny pro násilné osoby. Dále poskytují individuální či párovou terapii. Tato organizace má nejdelší praxi s prací s původci domácího násilí v České republice. Dříve působila pod hlavičkou organizace Adra.

9 Průběh sběru dat

Téma diplomové práce jsem si zvolila z toho důvodu, že jsem se tématu syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte věnovala i během své bakalářské práce. Ve které jsem se věnovala psychickému násilí a zneužívání dětí v Jihočeském kraji. Tentokrát jsem se chtěla věnovat části této problematiky, která je méně prozkoumána a více tabuizována – práce s pachatelem.

Oslovila jsem organizace napříč celé republiky, které pracují s násilnou osobou, jež se dopustila násilí na dětech či partnerovi. Z pražských organizací se jednalo o Centrum Gaudia, CSS Praha, Diakonie ČCE, Locika a LOM. Dále organizace, které působí v Jihomoravském kraji v Brně, Spondea a Persefona. V Královehradeckém kraji v Hradci Králové jsem oslovila organizaci Nomia. V Pardubickém kraji ve Svitavách Centrum J.J.Pestalozziho. V Jihočeském kraji v Českých Budějovicích Krizové centrum pro děti a rodinu a krizové centrum Theia. Z výše uvedených organizací mi rozhovor poskytly pražské organizace Gaudia, CSS Praha, Diakonie ČCE, Locika a LOM a dále Nomia z Hradce Králové. Ostatní jmenované organizace ve většině případů opakovaně nereagovaly na mé žádosti nebo odmítly rozhovory s odůvodněním nedostatkem času.

Z výše uvedeného výčtu organizací, je patrné, že programů pro případné zájemce či nařízenou účast není mnoho. Praxe jednotlivých organizací se liší délkou zkušeností s násilnými klienty. Nejdéle na našem území působí organizace Nomia v Hradci Králové. Dále se organizace liší nabízenými službami. Některé nabízejí čistě individuální terapii, jiné pouze skupinovou spolupráci a některé kombinaci individuální, skupinové i párové terapie. Všechny dotazované organizace, poskytují své služby jak mužům, tak i ženám. Výjimku tvoří LOM, který je zaměřen výhradně na mužskou klientelu.

Jsem si vědoma, že výzkumný soubor by mohl být mnohem rozsáhlejší, opakovaně jsem se bohužel setkávala s neochotou. Jedince, kteří s rozhovorem souhlasili, jsem neprodleně kontaktovala, abych si s nimi domluvila termín a místo setkání. Veškeré uskutečněné rozhovory probíhaly v průběhu měsíců únor – duben 2017. Místo si respondenti volili sami dle svých časových možností. Všechny rozhovory proběhly v kanceláři respondenta, nebo v kontaktní místnosti pro klienty.

Každý rozhovor začínal osobním představením a vysvětlením tématu, kterým se v rámci diplomové práce zabývám. Respondenti byli informováni o tom, že jejich data budou anonymizována a budou použita pouze pro účely mé diplomové práce. Z tohoto důvodu neuvádím jména respondentů. Zároveň byli respondenti dotazováni, zda souhlasí s pořízením audionahrávky pro účely vyhodnocení dat, s čímž všichni souhlasili. Před započítáním

samotného rozhovoru jsem respondentům sdělila, že pokud by na některou z otázek nechtěli odpovídat, mohou odmítnout. Tuto nabídku nikdo nevyužil. Na závěr rozhovoru proběhlo shrnutí a ocenění respondentů z mé strany. Jeden z respondentů mě na konci rozhovoru požádal o zaslání přepisu rozhovoru pro zkontrolování informací, jelikož se jedná o interní informace týkající se organizace. Této žádosti bylo vyhověno.

Výjimku během sběru dat představoval respondent č. 4, který mi poskytl rozhovor za dvě organizace. Jmenovitě působí v Lize otevřených mužů a Locice. Tato skutečnost nebyla z mé strany jakkoli plánovaná či záměrná. Oslovila jsem jednotlivé organizace a požádala o rozhovor k mé diplomové práci. Tyto dvě organizace vyjádřily ochotu a souhlas podílet se na výzkumném šetření. Skutečnost, že mi rozhovor poskytne zároveň za dvě organizace tatáž osoba, jsem se dozvěděla až při finální domluvě termínů s koordinátorem jednotlivých služeb.

Rozhovor měl výše popsané náležitosti a průběh. Lišil se pouze tím, že namísto dvou plánovaných respondentů byl rozhovor uskutečněn za přítomnosti jednoho respondenta. Zmiňovaný respondent odpovídal na mnou položené otázky postupně. Z počátku hovořil o zkušenostech jedné organizace a později o druhé organizaci. Tímto způsobem jsme zabránili jakémukoli nedorozumění a možnosti záměny dat, jelikož byla jasně ohraničena doba výpovědi za jednotlivé organizace.

Během rozhovoru byly respondentovi položeny otázky vztahující se k jeho osobnímu profesionálnímu názoru na danou problematiku. Z tohoto důvodu vyplývá, že na tyto otázky mi mohl respondent odpovědět jen jednou, nikoliv dvakrát za každou organizaci. Z výše popsaného jsem se rozhodla pracovníka označit jako respondenta č. 4, jelikož se stále jedná pouze o jednu osobu. Pro přehlednost a zanechání výpovědí o obou organizacích byly respondentovi výpovědi označeny jako 4a a 4b.

10 Metoda analýz dat a interpretace dat

Jak již napovídá samotný název kapitoly, tato část je věnována právě analýze a interpretaci získaných dat během výzkumného šetření. Cílem je vylíčit kompletní strukturu výzkumu, jenž je složen ze čtyř výzkumných oblastí, ze kterých vyplývají dílčí výzkumné otázky odvozené na základě teoretického ukotvení a hlavních výzkumných otázek.

S ohledem na skutečnost, že všichni respondenti souhlasili s pořízením audionahrávky, bylo možné provést doslovnou transkripci, při níž byl zachován dialekt respondentů včetně jimi užívaných větných konstrukcí. Před kódováním obsahu byla ovšem provedena tzv. redukce prvního řádu (Milovský, 2006), která zajišťuje lepší plynulost textu odstraněním rušivých výrazů a nedokončených vět.

Po transkripci a redukci prvního řádu následovalo kódování. Jedná se o proces, kdy se prvotní získaná data převádí do datových segmentů, se kterými je možné následně pracovat. Dále jsou těmto segmentům přiřazeny názvy. Cílem tohoto procesu je tematické rozkrytí textu. (Mioviský, 2006) Pro větší přehlednost a orientaci v textu byla zvolena technika barvení textu, kdy jednotlivé barvy odpovídaly jednotlivým kódům. Na základě popsaného byly určeny tyto kategorie:

- teoretické východisko,
- délka programu,
- cílová skupina,
- procento klientů, kteří dokončili program,
- měření efektivity programu,
- zlepšení nynější praxe,
- inspirace při tvorbě programu,
- rozdíly mezi zahraničními a českými programy pro násilné pachatele,
- kroky k zavedení programu,
- překážky k zavedení programu,
- absence programů pro pachatele, kteří týrali děti v ČR,
- představa programu pro pachatele, kteří týrali děti,
- spolupráce mezi jednotlivými organizacemi.

III. EMPIRICKÁ ČÁST

11 Výsledky výzkumného šetření

Výsledky výzkumného šetření budou v této kapitole rozděleny podle hlavních výzkumných otázek, tj. do 4 podkapitol. Na otázky bych ráda odpověděla analýzou jednotlivých kategorií, které na základě kódování vyplynuly.

11.1 Průběh programu pro násilné pachatele v ČR

Hlavní výzkumná otázka č. 1 – Jak probíhají programy pro násilné pachatele v ČR?

Cílem této podkapitoly je zjistit, jaký průběh mají programy pro násilné pachatele na českém území. Z jakého teoretického východiska jednotlivé organizace vychází? Jaká je jejich cílová skupina – jsou služby poskytovány mužům i ženám? Kolik procent účastníků program dokončí? Je sledována efektivita programu?

11.1.1 Teoretické východisko

Všemi uvedená teoretická východiska, na základě nichž jsou programy postaveny, nejsou totožná. Lze však vyzorovat nejčastěji uváděné. Prvním a pátým uvedeným teoretickým východiskem je narativní terapie, která jde do hloubky lidské komunikace. Vychází z předpokladu, že si jedinec utváří příběhy svého dětství a minulosti, jež poté ovlivňují jeho život a sebepojetí. To, co může jedinec vnímat jako nepříjemnou vzpomínku, lze vyložit z jiného úhlu pohledu a odlišného kontextu, který může přinést alternativní výklad. (Strnad, 2014)

Respondent č. 1, který působí v Gaudii uvedl: *„Spolupracujeme s organizací Nomia v Hradci Králové. Ředitelka Gaudie společně s ředitelem Nomie vytvořili platformu, která vychází z narativní terapie a je založena na kombinaci individuální a skupinové terapie. Tato platforma momentálně působí v Nomii a nyní ji chceme rozjet i u nás v Gaudii. Cílem Narativy je, přepisování identity z problémového jedince na preferovaného.“*

Respondent č. 5 uvádí totožné teoretické východisko jako respondent č. 1.: *„program je založen na narativní terapii, která je ve světě uznávaným vlivným nástrojem pro práci s násilnou osobou.“*

Druhým uvedeným teoretickým východiskem je eklektické. Jedná se o kombinaci různých metod bez ohledu na jejich původní teoretické východisko. Terapeut využívá alternativně a účelně různých výkladových principů a metod, které kombinuje souběžně nebo postupně. (Kratochvíl, 2012)

„Vycházíme z východiska eklektického. Jako důležité vnímáme kognitivně behaviorální mechanismy. Naučit se rozpoznávat co cítím, myslím a naučit se zastavit své jednání a ovládat se. Tyto metody používáme hlavně v první fázi, ve které se snažíme, aby nedocházelo k násilí.“

Čím více jdeme do hloubky s klientem, má to spíše psychodynamický charakter. Vracíme se do minulosti, do vlastních zážitků člověka, řeší si staré věci, které se mu opakují.“

(Respondent č.2)

Třetím a čtvrtým zmíněným východiskem je kognitivně – behaviorální terapie. Respondentka č. 3 uvádí, že nevyhází pouze z jednoho teoretického východiska: *„těch východisek je více, jelikož každý terapeut vychází z jiného úhlu. Věříme v to, že agrese je normální, je to emoce, kterou máme všichni, jedná se o reakci na stres. Dá se říci, že vycházíme z kognitivně – behaviorální terapie. Ale jedna kolegyně je například zaměřená více analytickým směrem.“* V LOMU pracují s metodou, která nese název: *„Anger management. Máme ji od norské organizace Reform. Jedná se o kognitivně behaviorální terapii. Trošku jsme norské zkušenosti rozšířili o skupinové prvky.“* (Respondent č.4A)

V Locice nejsou pevně stanovená teoretická východiska: *„Teoretická východiska nejsou v Locice úplně jasná. Postavené je to především na sociální práci s dětmi. Jsou zde různí terapeuti a každý z nich vychází z něčeho jiného. Hlavním zájmem Lociky je dítě a jeho potřeby. Nerozlišujeme a neoznačujeme zde oběť a pachatele.“* (Respondent č. 4B)

11.1.2 Délka programu

Oslovení respondenti poskytují v jednotlivých organizacích různorodou délku práce s násilným pachatelem v rámci nabízeného programu. Je potřeba si však uvědomit, že rozpětí doby práce s pachatelem je poměrně široká. Nejkratší dobu nabízí Respondent č. 3. Na druhou stranu Respondent č. 1 poskytují 8 měsíců intenzivní spolupráce. Pro názorné sledování délky programu přikládám tabulku č.1.

Jméno respondenta	Délka programu
Respondent č. 1	8 měsíců, 1x týdně + 1x za 2-3týdny skupinová terapie
Respondentka č. 2	není pevně stanovena
Respondentka č. 3	8 konzultací + možnost prodloužení
Respondent č. 4A	15 konzultací, 3hodiny
Respondent č. 4B	není pevně stanovena
Respondent č. 5	není pevně stanovena

Tabulka č. 1: Délka programu

Respondent č. 1 popsal délku a průběh programu takto: „ *Délka programu je 8 měsíců. Klienti mají individuální terapeutické setkávání zpravidla 1x týdně a 1x za 2-3 týdny se uskuteční obdoba skupinového setkávání. Je to založeno na narativně terapeutickém konceptu, tzv. vnějších svědků). Sezení se zúčastní terapeut, který vede terapeutický rozhovor a ostatní účastníci programu. Skupinu ostatních (vnějších svědků) obstarává 2. terapeut. Někdy je u rozhovoru i třetí terapeut. Druhý terapeut se stará o vnější svědky (klienti, se stejným problémem – každý z nich má individuální terapii ale jednou za čas se setkávají na takovéto skupinové terapii), na začátku dostanou za úkol, aby se soustředili na nějaký výrok, slovo, které svědčí o tom, jak to daný hovořící klient zvládá se svojí agresí. Tudiž si terapeut s klientem povídají, ostatní poslouchají a v určité chvíli terapeut s klientem utiší a ostatní se dostávají ke slovu. (například klient řekne, že má strategii – když to na mě jde- ta agrese, tak musím jít z domu, abych si vyvětral hlavu, a svědkové si zapíší slovní spojení - vyvětrat hlavu). Na základě poznámek vnějších svědků se postupuje ke čtyřstupňovému rozhovoru. Během něhož se vnější svědci podělí o frázi, která je během rozhovoru zaujala. Jaký obraz si o jedinci během naslouchání udělali, například zda ho oceňují za jeho zvládnání situace, je pro ně inspirativní apod. Pracuje se po linii terapeut, klient + terapeut, skupina, jedná se o oboustranně vlivnou terapii, jelikož i naslouchající jedinec může své sebepojetí přetransformovat z problémového agresora na někoho, kdo může agresí zvládnout.“*

Respondent č. 2 uvedl, že nemají pevně stanovenou horní hranici délky programu. „*Máme velké štěstí, že nemáme pevně stanovenou dobu trvání programu. Každý klient je individuální, proto je i délka programu u každého klienta odlišná. V tuto chvíli nabízíme dvě služby. Individuální terapie je zaměřena na individualitě každého klienta. Doba spolupráce a frekvence setkávání je odlišná, záleží na dané osobě, jak dlouhou terapii potřebuje a chce zároveň. Nyní máme novinku, otevřeli jsme skupinu na zvládnání hněvu a agrese. Ta poběží dvakrát do roka. Jedná se o uzavřenou skupinu, složenou ze 12 tematicky zaměřených setkání. Vzhledem k tomu, že jsou klienti otevření a povídají více než jsme čekali, uvažujeme o transformaci skupiny na polootevřenou.“*

Respondentka č. 3 poukazuje na skutečnost, že dříve mohli poskytovat delší terapie, jelikož měli finance z norských fondů v rámci projektu: „*V rámci projektu jsme měli času více. Ted' jme limitováni tím, že jsme krizová služba, tudíž jsme omezený 8 konzultacemi s možností prodloužení. V případě že klient požádá o prodloužení a zároveň vidíme potřebu, je terapie rozšířena. V projektu z norských fondů jsme s klientem pracovali i dva roky. Probační program, který by měl být v budoucnu spuštěn je plánován na jeden rok. Nabízí*

klientům 12 individuálních konzultací s frekvencí 1x týdně, ale je poté možný i přestup do skupiny.“

„V Lomu probíhá 15 setkání, jedno setkání trvá 3 hodiny. Většinou jich máme míň, jelikož často jedeme z grantů, a ty neumožňují takový časový rozsah, ale hodinově to nekrátíme. Máme skupinovou terapii pro 12 mužů. Nejvíce se nám osvědčuje 8-10 mužů. K dispozici nabízíme i individuální terapii.“ (Respondent č. 4A)

V Locice není délka programu pevně stanovená. Respondent toto nastavení odůvodňuje následovně: *„tady v Locice to není úplně jasné, jelikož teprve začínáme. Přicházíte do procesu budování. Rozlišuje se to zde na několik následujících částí. Začínáme diagnostikou, která trvá od 1 měsíce až do 3 měsíce. Žena se setkává se svým klíčovým pracovníkem, muž se setkává se svým klíčovým pracovníkem, dítě s dětskými terapeuty. Poté jsou návrhy, co se má dělat a začíná samotná práce. Teď otevíráme skupiny pro muže jak zvládat vztek plus rodičovské kompetence.“ (Respondent č. 4B)*

Respondent č. 5 popisuje vývoj délky programu takto: *„původně jsme měli program na tři, šest a dvanáct měsíců, ale to se nám v praxi neosvědčilo. Jelikož někdo potřeboval prodlužovat či zkracovat. Z tohoto důvodu jsme zavedli polootevřenou skupinu, klient dochází do té doby, kdy se společně s klientem a odborníky domluvíme na ukončení. Průměrná doba je sedm měsíců. Někdo dochází rok, jiní půl roku.“*

11.1.3 Cílová skupina

Práce s původci násilí je sama o sobě specifická. Problém nastává během definice toho, kdo je klientem. Na povrch vyplouvají dva protichůdné póly – pachatel a oběť. Pachatel nejen u laické veřejnosti představuje agresora, který si zaslouží trest. Na druhé straně je oběť hodna pomoci a soucitu. Ovšem programy pro násilné pachatele neslouží jako trest pro agresory, nýbrž jako pomoc obětem, ale i samotným pachatelům. Z tohoto důvodu pracovníci jednotlivých organizací usilují o to, aby nedocházelo ke stigmatizaci pachatelů, jelikož tato pozice jim znemožňuje možnost úspěšné resocializace.

Dotázaní respondenti poskytují své služby mužům i ženám. Výjimku tvoří organizace LOM, která nabízí služby výhradně mužům, kteří vstupují do programu z vlastní vůle.

Respondent č. 1 pracují s touto cílovou skupinou: *„s násilnými osobami, jimiž jsou muži i ženy. Do programu posílají klienty instituce – probační a mediační služba, státní zástupci, policie – např. při vykazání z bytu jim dávají kontakt, rozsudek soudu. Na druhou stranu máme i klienty, kteří přijdou do programu sami, z vlastní vůle.“*

Respondentka č. 2 spolupracuje s muži i ženami. Nastíhuje problém, jímž je méně frekventovanější docházka žen ve srovnání s muži: *tato skutečnost je spíše společenskou věcí, než aby bylo méně žen jako pachatele partnerského násilí či násilí páchaného na dětech. S násilím páchaným na dětech se setkáváme velice často, ale spíše zprostředkovaně. Například přicházejí klientky ohrožené násilím, které se posléze dopouštějí násilí na svých dětech. Je to velice široké téma a zároveň nepokryté. Tabuizované téma – matka násilnice. Kdežto tato situace není černobílá, aby jen muži páchali násilí.*“

Respondentka č. 2 popisuje účast pachatelů dle jejich motivace: *„v tuhle chvíli si můžeme dovolit vzít každého, kdo přijde. Jeli to z problematiky domácího násilí, tedy násilí páchané na partnerce či partnera, rodičích, ale pracujeme i s násilím páchaném na dítěti. V drtivé většině přicházejí klienti ve chvíli, kdy je na ně vytvořen tlak. Ze strany OSPODu, policie, soudu. Ve většině případů přicházejí z nařízení soudu. V malé části přicházejí sami, dobrovolně, ve chvíli kdy jim někdo zvenčí pojmenuje jejich spáchané násilí. Kupodivu není markantně vidět rozdílnost spolupráce mezi klienty přicházejícími dobrovolně versus z nařízení. Dá se říci, že nejsou motivovaní téměř všichni. Vznikají obranné mechanismy, mají silné klapky na očích. I ve chvílích kdy je instituce tlačí. Problém je především v tom, že soudy nařizují programy až v pokročilé fázi. Nemají problém jen s násilím, ale i s prací, bydlením – je těžké od čeho se odrazit.*“

Respondentka č. 3 se vyjadřuje k tomuto tématu takto: *„Cílovou skupinou jsou muži i ženy, které páchají násilí vůči partnerům, ale i dětem. Přicházejí k nám dobrovolně, ale i nařízeně“.*

LOM se neliší od ostatních organizací pouze cílovou skupinou ale i následující skutečností: *„máme pouze mužskou klientelu, která přichází dobrovolně. Tento způsob funguje dobře, jelikož je to na dobrovolné bázi.“ (Respondent č. 4A)*

Do programu nejčastěji vstoupí dítě plus žena a poté vstoupí muž. Většinou přijde celá rodina, nebo rodina, která se rozpadla a je poslána OSPODem či soudem a hrozí jim například odebrání dítěte. Skrze tuto organizaci by se měli rodiče dohodnout na péči o dítě. V Locice jsme zkoušeli nakombinovat klientelu, která přichází dobrovolně s naopak nařízenou klientelou. Tento systém ale nefungoval moc dobře. Důvodem byla nemotivovanost nařízených klientů ve srovnání s namotivovanými klienty a schopnosti reflektovat své jednání. (Respondent č. 4B)

Respondent č. 5 mluví o cílové skupině následovně: *„pracujeme s násilnými osobami, jimiž jsou muži i ženy. Do programu posílají klienty instituce – probační a mediační služba,*

státní zástupci, soud. Na druhou stranu máme i klienty, kteří přijdou do programu sami, z vlastní vůle. Ovšem většina je nařízena, zhruba 80 %.

Všichni respondenti se shodovali v tom, že problém násilí ve vztahu vůči partnerovi či dítěti je komplexním problémem, se kterým je potřebné pracovat a porozumět tomu, proč se násilné situace vyhrotily.

11.1.4 Procento klientů, kteří dokončili program

Jedním z hlavních problémů nápravných programů je jejich nedokončení. Existují důkazy, že většina programů má velké procento nedokončení. A zároveň jedinci, kteří program nedokončí, mají zvýšenou pravděpodobnost recidivy. Z těchto důvodů je jistě vhodné a potřebné se v budoucnu věnovat důvodům, proč jedinci nedokončují programy. Z níže uvedených výpovědí je patrné, že tato problematika není komplexně sledována a zaznamenávána.

Je procento i těch, co nenastoupí, ti co přijdou a chodí. U nich program končí tím, kdy je vedoucí terapeut propustí, uzná, že došlo k nějakému posunu. Přesné procento bohužel nevím. (Respondent č. 1)

Respondentka č. 2 popisuje míru dokončení takto: *„nemáme jasný limit, zda klient dokončil nebo nedokončil program, jelikož nemáme stropní hranici trvání programu. V nynější době pracujeme na tom, jak to udělat, aby bylo čitelné, zda klient program dokončil či nedokončil. Hlavně pro vnější instituce. Klient může v podstatě kdykoli odejít, jelikož nemáme stanovenou hranici, kdy program končí. Když klienti odpadají, tak většinou v počáteční fázi spolupráce. Přijdou jednou, dvakrát a znovu už se neukážou. V těchto případech je zpravidla nekontaktujeme, protože není na čem stavět. Kdežto když lidi odpadnou během spolupráce, tak jim voláme a ptáme se, často se jim v životě něco přihodí. A poté se práce obnoví.“*

„Bohužel nevím kolik lidí u nás program dokončí nebo naopak opustí v průběhu spolupráce.“ (Respondentka č. 3)

Respondent č. 4A mluví o pozoruhodných datech: *„většina klientů u nás v LOMU dokončí program, zatím asi jen dva klienti vypadli. Domnívám se, že je to způsobené dobrovolným vstupem do programu, jelikož nemají tendence se terapii vyhýbat.“*

11.1.5 Měření efektivity programu

V rámci této kategorie je pozornost zaměřena na měření efektivity programu. Z pohledu toho, zda organizace sleduje životní dráhu klienta i po skončení programu.

Máme k dispozici dotazník, který monitoruje subjektivní škálu problému. Tento dotazník je dán klientovi při vstupu do programu a jeho výstupu. Zaznamenané odpovědi se porovnávají. S dlouhodobou efektivitou ovšem nepracujeme. (Respondent č. 1)

Respondentka č. 2 efektivitu programu neměří, ale zvažují následující možnosti: „neměříme, ale je to velká otázka, do budoucna jak jí měřit. Zda používat psychodiagnostický metody, ale nad tím váháme, jestli budou přínosné a ukážou nám efektivitou, kterou bychom chtěli. Navíc dotazníkové metody jsou rizikové, jelikož klienti nejsou hloupí a vědí, jak na ně mají odpovídat. Metody, které by nám něco ukázaly, například kresebné metody, jsou obtížně kvantifikovatelné. Nejlepší by bylo mít zprávy od partnerek, které byly vystaveny násilí, nebo mu přihlížely, zda se něco změnilo.“

Respondentka č. 3 ověřují efektivitu programu pomocí dotazníků: „dáváme jim dotazník kvality života, který mapuje hlavní oblasti života. Ten vyplňují při vstupu do programu a při ukončení. Poté jim rozdáváme dotazník frekvence agresivních projevů, ve kterém vyplňují, jak se chovali za poslední tři měsíce vůči partnerovi – facky, kopance, mlčení apod. Na úplném konci spolupráce rozdáváme zpětnovazební dotazník, kde hodnotí, jestli jim spolupráce pomohla, v čem se posunuli.“

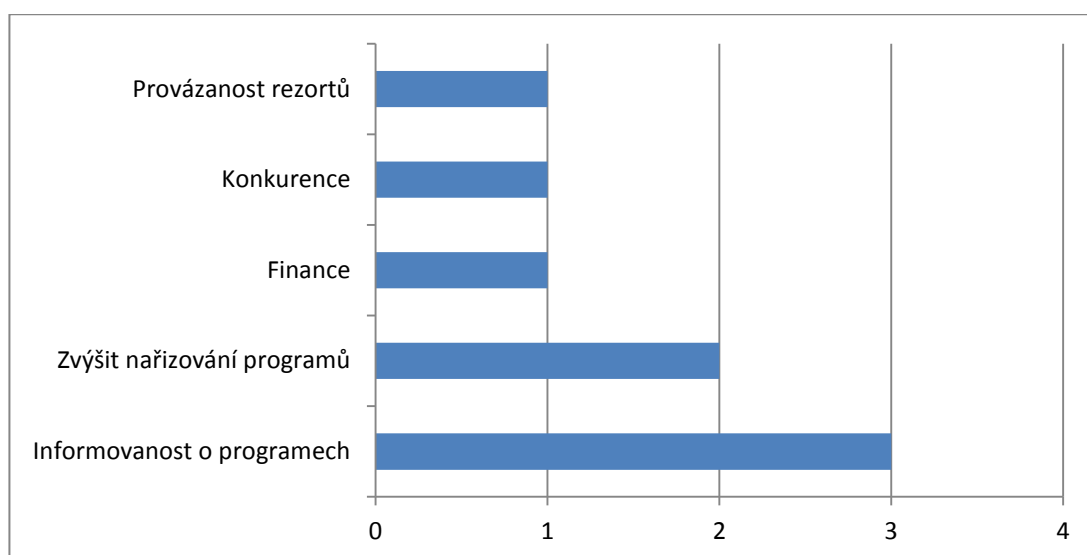
Bohužel nemáme mnoho možností a prostředků jak ji měřit. Nyní máme pokračovací skupinu pro klienty, kteří již našim programem prošli. V tomto případě můžeme sledovat, jaké pokroky udělali. Dále máme k dispozici dotazníky, které dáváme klientům při výstupu, z nich leccos poznáme. Samozřejmě bychom rádi měřili efektivitu, ale na to potřebujete peníze a člověka, který to bude dělat. Doufáme, že v budoucnu tuto možnost mít budeme. Děláme to teprve chvíli – tři roky. Tak věřím, že třeba za deset let bude tato situace jiná. (Respondent č. 4A)

Organizace Nomia, kterou prezentuje respondent č. 5 měří efektivitu pomocí dotazníků: „klient dostává dva klinické dotazníky. Jeden z nich hodnotí ve čtyřech oblastech jeho spokojenost v osobním životě, partnerském vztahu, zaměstnání apod. Druhý hodnotí spolupráci mezi terapeutem a klientem. Klient je dostává na začátku spolupráce, průběžně po několika měsících a poté na konci spolupráce. Snažíme se o průběžné hodnocení. Dále při každé konzultaci hodnotíme slovně reflexi, co si klient odnáší, v čem to bylo pro něj užitečné. Když máme možnost, tak hodnotíme i ze třetí strany, zda vidí partner změnu.“

Dotázaní respondenti se shodují na potřebnosti mít přístup k objektivním informacím nejlépe od Policie ČR a OSPODU, které ve většině případů nemají k dispozici. Především s nimi spolupracují v oblasti ohrožených osob a ne ve věci násilných pachatelů.

11.1.6 Zlepšení nynější praxe

V této kategorii nalezneme domněnky a přání respondentů vztahující se na možné zlepšení nynější praxe na území České republiky. Na úvod přikládám graf č.1, který pojednává o nejčastěji uváděných podnětech, na kterých je potřebné dle respondentů zapracovat. Nejčastěji jmenovaným nedostatkem, který respondenti ve 3 případech jmenovali je nedostatek informovanosti o nabízených programech v odborné ale i široké veřejnosti.

Graf č. 1: Zlepšení nynější praxe

Respondent č. 1 vidí velký prostor pro možné změnění stávající praxe. „*Toho je tolik, co by se mohlo změnit... od obeznámení úředníků, aby policisté věděli, že když někoho vykazují z domácnosti tak mu můžou rovnou dát kontakt na terapeutické centrum. Důvodem je skutečnost že i pachatel se nachází v krizi – vyhánějí ho z domova, přichází o nějakou jistotu. Domnívám se, že policie nemá dostatek informací o domácím násilí, netuší kam pachatele poslat a na koho by se mohl obrátit. Další problém shledávám v provázanosti rezortů. Nyní se nedá hovořit o žádné propojenosti. V neposlední řadě vidím nesnáze v osvětě úřadů. Mám pocit, že pracovníci OSPODU mají černobílé vidění. Násilné pachatele bychom dle nich měli separovat. Kdyby měli větší povědomí o naší práci, že se jedná o člověka, kterého nemusíme nutně nálepkovat, naopak mu můžeme pomoci, tak by se skutečnost výrazně zlepšila.*“

Respondentka č. 2 pociťuje velké mezery v informovanosti: „*povědomí o programech by se mělo šířit, jak v odborné veřejnosti tak i široké. Dále by měla být větší míra nařizování programů. Stále je nechuť pracovat s nemotivovanými klienty. Nařizovat tedy programy i ve chvíli, kdy klient není zralý. Tlačit na ně, dávat vnější limity. Protože pokud na ně jdeme po dobrém, tak to nezabere.*“

Více financí by dle Respondentky č. 3 dopomohlo ke zlepšení dosavadní praxe: *„momentálně bychom byli hodně naivní, kdybychom si mysleli, že během 12 konzultací se něco změní. Je to běh na dlouhou trať. Dle mého názoru je potřebné s klientem pracovat alespoň jeden rok, ale narážíme na nedostatek peněz. Pochopitelně by peníze nerozšířily jen délku práce s klientem, ale mohli bychom i rozšířit prostory a pracovní tým, který by byl potřebný. Stále se nepodařilo prosadit pachatele v rámci zákona o sociálních službách jako cílovou klientelu. Je zde obava, že budeme brát peníze oběti ve prospěch pachatele.“*

Respondent č. 4 hovoří o konkurenci: *„základní by bylo, aby si organizace nekonkurovali, všichni čekají na granty. Měla by existovat politika, které programy budou dlouhodobě podporovány. Tento model by umožnil organizacím spolu více spolupracovat. Další prostor ve zlepšení vidím v justici, mnoho případů je neukončených a táhnou se dlouhé měsíce či roky. Poté by se rozhodně mohla zlepšit informovanost o nabízených programech nejen v odborné veřejnosti.“*

Respondent č. 5 hovoří o systému práce s rodinou: *„Důležité je dle mého názoru přimět ke spolupráci rodiče, protože z nich násilí vychází. Měl by se zlepšit systém práce, aby začal být kompetentní a nebál se rodičům nařizovat či je stíhat. Třeba OSPODy nebo soudy leckdy nezaujmu stanovisko či opatření i přes vědomí, že výchova dítěte je již na hraně s týráním svěřené osoby. Například opatření, že rodiče budou mít nařízenou terapii, budou muset do ní docházet. Pokud by nedocházeli, zvažovalo by se jiné výchovné prostředí pro dítě. Myslím si, že s tímto neumíme pracovat. Otázkou je, proč s tímto neumíme pracovat. Domnívám se, že máme strach ze stížnosti rodičů. Kdyby soudy, OSPOD a policie měli nějakou vážnost, statut, nařizovali by a vedli rodiče k odpovědnosti. Nyní si mohou dělat, co chtějí a práci OSPODu maří.“*

11.2 Zahraniční programy

Hlavní výzkumná otázka č. 2 – Jaké jsou rozdíly mezi tuzemskými a zahraničními programy pro násilné pachatele?

Tato podkapitola pojednává o zkušenostech ze zahraniční praxe. Budou zde zmiňovány inspirace ze zahraničí při tvorbě českých programů pro násilné pachatele. Jaké organizace byly stavebním kamenem pro tvorbu programů v našich podmínkách, nebo zda se jedná o čistě české programy. Dále bude pozornost věnována rozdílům mezi zahraničními a českými programy.

11.2.1 Inspirace při tvorbě programu

Z rozhovorů vyšla najevo inspirace ze zahraničí při tvorbě českých programů. Některé organizace se inspirovaly více, jiné naopak méně. Tři respondenti jmenovali norské organizace, které se staly stavebním kamenem pro jejich programy. Konkrétně zmiňují organizaci Reform a Alternativu k násilí. Dále respondenti čerpali od kolegů z Londýna a Dánska. Do procesu stavby programu byly zahrnuty i profesní zkušenosti daných organizací.

Respondent č. 1 hovoří o vzniku programu takto: *„Gaudia od roku 2012 začala spolupracovat s institutem narativní terapie v Londýně. Narativní techniky se postupně učili a školili se. Na základě toho se ředitelka Gaudie s ředitelem Nomie rozhodli, že by naučené poznatky využili v praxi právě u této cílové skupiny. Technika vnějších svědků je daná, ale náš program samotný není převzat.“*

„Možná můžeme hrdě říci, že je to made in Czech republic. Osobně hodně vycházím ze svých pracovních zkušeností z vězení. Hodně se inspirováme zahraničím, jelikož u nás v ČR teprve vše začíná. Inspirovujeme se z Norska – Alternativa k násilí. Tato organizace byla u nás v ČR, školili nás, předávali nám metodiky. Dále jsme se inspirovali vězeňským programem 3Z, který běží i v našich podmínkách.“ (Respondentka č.2)

Respondentka č. 3 hovoří o inspiraci při tvorbě programu následovně: *„inspirovali jsme se z více zdrojů. Máme pozitivní zkušenosti s Dáňkou Barbarou Jakobson. Kolegyně byly u ní v Dánsku a poté spolupracovaly i s britskou organizací. Bohužel jméno organizace nevím. Následně jsme pročítali dostupnou literaturu, zachycovali tuzemské zkušenosti a dali dohromady naše profesní zkušenosti.“*

„Inspirovali jsme se z norské organizace Reform, která čerpá z jiné norské organizace – Alternativa k násilí. Norské zkušenosti jsme rozšířili o skupinové prvky.“ (Respondent č. 4A)

„Organizace Locika vychází z mateřské organizace Acorus, od které byla dne 1.1.2017 oddělena.“ (Respondent č. 4B)

Respondent č. 5 považuje program za český, posléze doplněný o zahraniční zkušenosti. *„Původně je náš, ale postupně jsme jej vyvíjeli. V roce 2005 jsme začali pracovat s agresí. V té době jsme vycházeli z terapeutického konceptu a až poté jsme utvořili program. Nedávno jsme měli možnost náš program srovnat s Norskem a Londýnem. Tam jsme hodnotili, jak si stojíme v porovnání se světem. Některé zahraniční zkušenosti jsme doplnili do našeho programu. Například z Norska.“*

11.2.2 Rozdíly mezi zahraničními a českými programy pro násilné pachatele

V rámci této kategorie je pozornost věnována pohledu respondentů na rozdíly mezi zahraničními a českými programy pro násilné pachatele. Zatímco dva respondenti dle svých slov nemohou porovnat rozdíly a jeden respondent nezaznamenává významné rozdíly, tak pouze dva pracovníci shledávají významné rozdíly mezi tuzemskými a zahraničními programy.

„Shledávám rozdíly především v rozsahu práce s násilnými osobami. Například v Norsku pracují se stovkami klientů ročně a zároveň jsou provázány i s trestněprávní institucí. U nás je dle mého názoru neukotvené posílání klientů. Stává se, že někteří pracovníci netuší kam agresivního jedince poslat, v případě, že vědí, mají velice zkreslené představy o spolupráci. Dále vidím problém v legislativě, která se naštěstí mění, dnes je již možné uložit terapeutický program v rámci trestu. Bohužel nadále soudci tuto novinku nevyužívají, v případě využití mají problémy s tím kontrolovat plnění. Jednoduše řečeno – legislativa nám to umožňuje, ale praxe ne. Problémem je i laická představa o psychoterapii - vymývání mozku. Lidé očekávají až hypnózu, nečekají rozhovor, či dokonce ocenění, že se klientovi něco daří. Probační a mediační pracovníci by je měli více motivovat, jak to tam bude vypadat, pořádně jim to vysvětlit. Přičemž se setkávám čím dál častěji s oceněním klientů za společné sezení.“
(Respondent č.1)

Respondentka č. 2 nevidí zásadní rozdíly mezi zahraničními a tuzemskými programy: *„liší se především metodikou. Některé zahraniční programy jsou postavené na genderové teorii – např. Duluthský model. Muž je násilník a žena je oběť, s touto teorií se my neztotožňujeme a nesouhlasíme. Samozřejmě někde ty stereotypy hrají roli, ale tento problém pramení odjinud. I ženy jsou schopné tvrdého násilí. Tedy v tomto jediném se často rozcházíme.“*

Respondentka č. 3 se nepovažuje za kompetentní osobu, jelikož nebyla na zahraničních stážích. Sděluje převzaté informace od kolegyně: *v zahraničí mají specifikum, pracují jak s ohroženou osobou, tak i s násilnou osobou. Ovšem u nás jsou dostupné organizace pracující s oběťmi a zvláště s pachateli. Nejsou zde organizace, které by zároveň pečovali o oběť i pachatele.*

Respondent č. 4 se domnívá, že nemůže porovnat zahraniční praxi s českou: *„to bych musel znát nějaké české programy. Navíc jsem nebyl nikde pořádně na stáži. Jen v Norsku.*

Respondent č. 5 shledává zásadní rozdíly v přerozdělování financí a přístupu státní správy. *„V zahraničí mají programy pro pachatele hodně zajetý. Rozdíl je především v přístupu státní správy. Konkrétně v Norsku je programům dáována větší vážnost. Mají s nimi*

velkou zkušenost. U nás je to teprve na počátku, programy nejsou vždy brány vážně. Finance jsou dalším problémem. Stále se u nás v porovnání se zahraničím promítá nechuť dávat peníze pro pachatele. Spíše jsou dávány na pomoc oběti.“

11.3 Kroky a překážky k zavedení programu

Hlavní výzkumná otázka č. 3 – Jaké kroky je potřebné učinit k zavedení programů pro pachatele, kteří týrali děti?

V této podkapitole bude pozornost zaměřena na nutné kroky k zavedení programů do našich podmínek. Na druhé straně s jakými překážkami se můžeme během zavádění setkat, a tudíž by mohly eliminovat vznik programu. Dále tato podkapitola pojednává o jednotlivých názorech terapeutů, jak vnímají skutečnost neexistence programů pro tyranů dětí. Na závěr pojednává o ideální představě terapeutů o popsáných programech, jak by měly probíhat, případně v čem by měly být jiné než dosavadní programy.

11.3.1 Kroky k zavedení programu

Tato kategorie pojednává o hlavních krocích, které je nutné dle respondentů učinit pro zavedení zahraničních programů do České republiky. Změnit smýšlení veřejnosti o pachatelích jako o osobě, která potřebuje pomoc, se promítla u dvou respondentů. Dalšími uvedenými kroky je eliminace konkurence mezi organizacemi, zavedení standardů kvality či práce s celou rodinou namísto vyjmutí násilné osoby.

Respondent č. 1 popisuje následující základní krok k zavedení programů do ČR. *„Valná většina násilí vzniká ve vztazích a tudíž vyjmout násilnou osobu je kontraproduktivní, protože on se na tom vztahu podílí a měl by být do toho vztahu zahrnutý. Dle mého názoru je nutné přemýšlet nad touto problematikou jako na celo-sociálně síťovém pohledu. Tato myšlenka je odlišná, ale domnívám se, že účinná.“*

Respondentka č. 2 doplňuje zásadní opatření, které je potřeba učinit: *„chápání, že se jedná o pomoc tyranům a násilníkům.“* Dále poukazuje na absenci programů pro zvládání agrese: *„už se nám stalo, že nám poslal soud případ, kdy šlo o problém zvládání agrese jako takové a na to nejsme přizpůsobení. LOM a Gaudia mají podobné zaměření, ale na druhou stranu jsou hrazené a to si většinou nemohou klienti dovolit.“*

Respondentka č. 3 navazuje na předchozí respondentku: *„problémem je smýšlení veřejnosti. Bylo by ideální vymýtit názor, že ten kdo páchá násilí, si nezaslouží pomoc. Dále by se měla pozornost více věnovat prevenci.“*

„Základní opatření vidím v eliminaci vzájemné konkurence mezi organizacemi. S tím úzce souvisí financování jednotlivých programů.“ (Respondent č. 4)

Respondent č. 5 se domnívá, že základním krokem k zavedení programů by mělo být i současné zavedení standardů kvality. *„Dívali jsme se jaké standardy mají v Německu, Norsku, Anglii. Minimální standardy by se měly zavést. Minimálně jak to pracovně má být vybaveno – materiálně, pracovně, jakou zkušenost mají pracovníci mít, metodiku práce. Nemyslím si, že by měly být standardy jako v sociální práci, tak moc rozpracované. Stačily by určité základy.“*

11.3.2 Překážky k zavedení programu

V této kategorii převládá názor hovořící o nedostatku financí (uvedeno čtyřmi respondenty). Nedostatek financí hraje v této oblasti podstatnou roli. Dle výpovědi respondentů není dostatek financí na programy určené pro násilné pachatele. Zároveň není k dispozici dostatek peněz i pro pracovníky, pro něž je tato práce velice náročná. Dva respondenti vidí hlavní překážku v nepropojenosti jednotlivých institucí.

„Jednou z hlavních překážek vidím v nepropojenosti rezortů a nedostatku spolupráce mezi jednotlivými institucemi. Z vlastní zkušenosti vím, že spolupráce v našem prostředí vázne. Například shledávám velké nedostatky u policie, která ve velké míře neví, kam má dané jedince odkázat. Neznají škálu nejen sociálních služeb.“ (Respondent č.1)

Institucím nejvíce vytýkám to, že problém neřeší, ale zahušťují jej. Například u domácího násilí je zaběhnuté myšlení, že chlap seřeže ženu a tudíž máme oběť a pachatele. Nepátrá se po tom, že ten vztah je už delší dobu na nic, aby se pracovalo na vztahu. A vzniká zátěž pro společnost – on by nemusel do vězení, mohl by dále pracovat, žena by také mohla dále pracovat, vyřešili by si to. Ale u nás přijede policie – jeho pošlou do vězení a jí do intervenčního centra, policejní výslech – to vše přivádí pachatele k tomu, že je násilník, a on to nakonec přijme, jelikož mu to všichni říkají. Začne být agresivnější – začarovaný kruh, který instituce roztáčí. (Respondent č.1)

Největšími překážkami v zavedení programů do ČR jsou dle Respondentky č. 2: *„peníze. Momentálně je tato situace nastavená tak, že peníze na programy pro pachatele se berou z balíků peněz pro oběť. Bylo by ideální, aby byly programy pro pachatele bezplatné. Nejvhodnější by bylo, kdyby se poplatek za službu vyhodnocoval dle sociální situace daného člověka. Například vysoce postavený a finančně zajištěný klient, který doma tyranizuje rodinu, by neměl čerpat služby zdarma jako klient s minimální mzdou. Dalším problémem je nedostatek pracovníků, kteří by chtěli s pachatelem pracovat. Je to velice zátěžová práce. Je rozdíl pracovat s obětí a s pachatelem, který se dopouštěl těžkých věcí. Jste ve styku se zlem. Je to hrozně vyčerpávající.“*

Respondentka č. 3 pociťuje největší problémy v oblasti financování: „nedostatek financí hraje nejen v této oblasti velkou roli. Sami jej pociťujeme, jelikož můžeme nedostatek peněz srovnat s obdobím, kdy tomu tak nebylo. Před několika lety jsme dostali grant z norských fondů, který byl na dva až tři roky. Tento finanční prostředek nám uvolnil ruce tím, že jsme ke skupinové terapii mohli přidat i individuální, párovou a multipárovou terapii. Bohužel toto vydařené období skončilo v polovině loňského roku. Nyní máme peněz zvenčí minimum, proto se omezila nabídka našich služeb. Neposkytujeme multipárovou a párová terapie je nabízena pouze v omezené míře.“

„Jednou z hlavních překážek jsou finance. Ty mohou významně podpořit kapacitu odborníků, aby se tomu mohli věnovat. Klientů je dostatek, ovšem ne každý umí pracovat s touto klientelou. Člověk musí být trochu ostrřílený. Těžko se s touto klientelou pracuje. Tudiž dostatek kvalitních pracovníků je jednou z možných překážek. Na druhou stranu se sociální práce hodně zvedla. Po revoluci je to znatelný rozdíl.“ (Respondent č. 4)

Respondent č. 5 považuje za největší překážku finance a nepropojenost rezortů. „Stále se u nás v porovnání se zahraničím promítá nechuť dávat peníze pro pachatele. Spíše jsou dávány na pomoc oběti. Dále by měl být systém dobře informován. Často se mi stane, že probační úředníci nebo soud na druhém konci republiky nezná tyto programy. Systém by měl být propojený ale také jednotný. Jeden soudce ví o programu a dalších pět soudců neví. Čili propojenost, jednotnost, informovanost.“

11.3.3 Absence programů pro pachatele, kteří týrali děti v ČR

V této kategorii převládaly dva hlavní názory. Většina respondentů (počet čtyři) nevnímá absenci programů jako alarmující situaci. Naopak jeden respondent pociťuje potřebnost těchto programů, nejlépe pod záštitou OSPOD.

Respondent č. 1 vnímá tuto skutečnost následovně: „Myslím si, že by tyto programy měly být ideálně součástí OSPODu, který by do terapeutického programu zařadil každého původce násilí na dětech. Byla by to neinvazivní cesta a nerepresivní cesta jak ochránit děti. Vycházím z předpokladu, že každý z nás dělá to, co nejlépe dokáže. Pachatel je osoba, která má limity, jež jsou pochopitelně na jiné úrovni než u běžné populace. Ovšem tato skutečnost není důvod je trestat, nýbrž s nimi pracovat. Zlepšovat a rozšiřovat jejich limity, aby se dokázali starat o děti. V našich podmínkách stále více převládá represivní přístup.“

Respondentka č. 2 nevnímá nutnou potřebnost těchto programů: „nedomnívám se, že by program pro pachatele, kteří týrali děti, musel být odlišný od nynějších programů.“

Respondentka č. 3 je téhož názoru jako předešlá respondentka: „*předpokládám, že k nám by se tato klientela vešla. Nedomnívám se, že by bylo malé množství těchto pachatelů, ale rozhodně mají problém říci, že dítě týrají. Tudiž není mnoho těch, se kterými bychom mohli pracovat.*“

„*Já si myslím, že program pro tyrany dětí je hrozná nálepka. Otázka je, jak by to fungovalo. Byla by příliš homogenní skupina lidí, která potřebuje jakousi kotvu do reality. Někoho kdo se chová jinak. Z tohoto důvodu je dobré nemít pestrou skupinu. Domnívám se, že je dostačující, když máme program, který je obecně zaměřený na zvládnání vzteku, který vede k násilí. Poslouží jak v problematice násilí směřované na partnerku tak i vůči dítěti.*“
(Respondent č. 4)

Respondent č. 5 popisuje potřebnost zmíněného programu následovně: „*Vnímám to jako velmi potřebné. My to máme v Nomii záměrně propojené. Jsme dětské krizové centrum a poradna pro oběti násilí. Protože už na počátku k nám chodili oběti a vždy se tam vyskytovaly děti. Ať už jako svědci domácího násilí, nebo jako přímé oběti. Dle mého názoru nemusí být přímo speciální program, i když má své dané prvky. Domnívám se, že lze s nimi pracovat v rámci práce s agresí. Jelikož se k dětem i touto metodou dostaneme.*“

11.3.4 Představa programu pro pachatele, kteří týrali děti

Z předešlé kategorie je zřejmé, že i v této oblasti nebudou převládat názory o nutnosti programů pro pachatele, kteří týrali děti. Čtyři respondenti se domnívají, že stávající programy jsou vhodné i pro tuto klientelu. Pouze by bylo potřebné je upravit. Zacílit na problematiku rodičovství a nalézt pracovníky, kteří by byli ochotni s touto cílovou skupinou pracovat. Na druhé straně jeden respondent uvádí podrobnější popis pro pachatele, kteří se dopustili násilí vůči dítěti.

„*Práce s pachatelem by měla trvat alespoň devět měsíců při pravidelné spolupráci jedenkrát týdně. Ideálně si představuji několikastupňové programy. Po odhalení násilí je dle mého názoru potřebné pracovat nejen s obětí, ale i s pachatelem. Řešit danou situaci v rámci celého sociálního prostředí. Zkontaktovat kamarády, rodinné příslušníky, kolegy, sousedy jak ze strany oběti, tak i pachatele. Bohužel u nás stále převládá názor – hlavně aby to nikdo nevěděl. Násilí je obdobná reakce jako reakce na trauma - ten člověk už neví jak má prosazovat svoje hodnoty, nebo chránit své hodnoty, tak začne mlátit, kopat kolem sebe. Vztek je přirozená lidská emoce, která se projevuje jako násilí vůči druhým.*“ (Respondent č. 1)

Respondentka č. 2 se nedomnívá, že by programy pro pachatele, kteří týrali děti, měly být významně odlišné od stávajících programů. „*Téma je sále stejné – přijmout, že za to mám*

zodpovědnost, přijmout spáchaný čin. Jen těžiště by mělo být zaměřené na rodičovství – co je normální, co už je přes čáru. Individuální terapie má dle mého názoru výhodou v tom, že je velice flexibilní a můžeme jít do hloubky, do osobních věcí. Na druhou stranu skupina má obrovskou sílu v tom, že dává zpětnou vazbu, kterou vám jedinec nikdy nedá. I když u sebe nevidí problém, nedokáží přijmout, že dělají něco špatně, tak u druhého to řeknou, nenechají nic v suchu. U druhého vidí moc dobře co je špatně.“

Respondentka č. 3 je téhož názoru jako předešlá respondentka. Není dle ní nutné, aby tyto programy byly založené na jiných principech než stávající. Vidí především zádrhel v pracovnících: *„myslím si, že pro tuto cílovou skupinu by bylo v budoucnu malé množství pracovníků. Nedovedu si osobně představit, že bych vedla skupinu lidí, kteří týrali děti. Na to potřebuje mít člověk odvahu.“*

Máme dobrou zkušenost s kombinací individuální i skupinové terapie. Pomocí této kombinace mají klienti dle mého názoru větší šanci na posunu. Zároveň vím, že nejsem v terapeutickém procesu sama, jelikož jeden terapeut má individuální terapii a druhý skupinu. Myslím si, že jsou v této variantě klienti více opečováni. (Respondentka č. 3)

Respondent č. 4 nepovažuje programy pro pachatele, kteří týrali děti za nutné: *„ Já si myslím, že je dostačující, když máme k dispozici program, který je obecně zaměřený na zvládání vzteku. Poslouží i v problematice násilí vůči dítěti. “*

Respondent č. 5 je podobného názoru jako předchozí respondent. *„Dle mého názoru není nutný speciální program, i když má své dané prvky. Domnívám se, že lze s nimi pracovat v rámci práce s agresí. Máme například speciální cvičení pro klienty, aby si sedli na malou židličku pro děti. Toto cvičení dělají všichni, i ti, kteří nebyli odsouzeni za týrání dětí. Cílem je, aby si uvědomili pocity týraných dětí.“*

11.4 Spolupráce

Hlavní výzkumná otázka č. 4 – Jaká je spolupráce s dalšími institucemi?

Organizace, s jejichž zástupci jsem hovořila, spolupracují s policií, OSPOD, Probační a mediační službou a dalšími organizacemi podílejícími se na řešení problematiky násilí. Specifická je spolupráce s jinými organizacemi, které pracují s násilnými pachateli. Organizace vzájemně spolupracují, některé více, jiné méně.

Respondent č. 1 popsal spolupráci takto: *„Přímo s nikým nespolupracujeme. Byli jsme se podívat v Českých Budějovicích – program pro rozhádané rodiče. Spolupracujeme úzce s Nomií, s jinými organizacemi ne. Pokud bychom měli převis klientů, tak bych osobně klienty přeposílal do Diakonie či do LOMU, jelikož znám jejich programy. Doposud jsme se*

s naplněnou kapacitou nesetkali, nemuseli jsme klienty přeposílat a naopak nevnímám tlak od probační a mediální služby. Z tohoto důvodu si myslím, že tento problém nehrozí. “

Respondentka č. 2 poukazuje na spolupráci následovně: s organizacemi, které jsou zaměřené na násilí hodně spolupracujeme. Především s organizacemi: ROSA, Acorus, Locika. Dělíme se o zkušenosti a názory na společných konferencích, které pořádají jednotlivé organizace. Rádi bychom vytvořili pracovní skupinu, která by se scházela pravidelně, ale to je v tuto chvíli otázka budoucnosti. Spíše idea.

Předáváme si s jinými organizacemi zkušenosti a informace. Pokud bychom měli převis klientů, poslali bychom je do jiné organizace. Například občas posíláme klienty do LOMU, protože pracují s klientem z trochu jiného úhlu. Nyní je jedna naše kolegyně v jejich kurzu. Nejvíce jsme posílali právě do zmiňovaného LOMU. (Respondentka č. 3)

„Locika spolupracuje s Acorusem – který dělá terapie pro ženy. Klienti docházejí za psychiatry, d jiné organizace, k mediátorovi – tak i s nimi si vyměňujeme informace. S Acorusem máme užší spolupráci.“ (Respondent č. 4B)

Respondent č. 4A výrazně nespolupracují s jinými organizacemi: „v Lomu úplně nespolupracujeme. Hledali jsme partnera, jelikož v německých standardech, z kterých také čerpáme je uvedeno, že se má spolupracovat s partnerkami mužů. Tento trend zatím nezkoušíme, jelikož nemáme kapacitu. Chtěli bychom, aby nám toto zajišťovala jiná organizace. Ale prozatím jsme partnera na tuto spolupráci nenašli. S českými organizacemi téměř nespolupracujeme, jen jsme měli dobrý vztah se Spondeou. Dále spolupracujeme s Majákem z Liberce a s Intervenčním centrem v Sokolově. “

Organizace Nomia, kterou zastupuje respondent č. 5 spolupracuje s následujícími organizacemi: „Spolupracujeme s Gaudií, trošku s LOMEM, s Českobudějovickými organizacemi – Theia, Krizové centrum pro děti a rodinu. Pokud bychom měli hodně klientů v budoucnu, posílali bychom je nanejvýše do Prahy, konkrétně do Gaudie a Lomu. Na druhou stranu ne každý pojedou do Prahy. “

12 Shrnutí výsledků

12.1 Jak probíhají programy pro násilné pachatele v ČR?

Výzkumný soubor tvořilo pět respondentů – tři muži a dvě ženy. Vždy se jednalo o odborníky, kteří přímo pracují s násilnými pachateli. Nejčastěji se jednalo o pražské organizace, s výjimkou jedné organizace působící v Hradci Králové.

Teoretická východiska, na nichž jednotlivé organizace stavějí, nebyla totožná. Dvě organizace, které spolu úzce spolupracují, vycházejí z narativní terapie. Na kognitivně-behaviorální terapii jsou založeny dvě jiné organizace. Jedna organizace uvedla ekletické východisko, neboli kombinaci různých metod. Pouze jedna organizace nemá pevně stanovené teoretické východisko, ze kterého vycházejí.

Délka spolupráce s násilným klientem není jednotná. Tři organizace nemají pevně stanovenou horní hranici délky programu. Tento fakt vnímají jednotliví respondenti jako příjemný bonus, jelikož každý klient je individuální, a tudíž se délka spolupráce u každého jedince odlišuje. Nejkratší program nabízí Diakonie Českobratrské církve evangelické v rozsahu osmi konzultací, ovšem s možností prodloužení. Dále jedna z organizací poskytuje 15 konzultací v rozsahu osmi měsíců. Délka poskytování programu však nemusí být tak zřejmým ukazatelem jako intenzita setkávání.

Muži i ženy jsou cílovou skupinou z pěti dotázaných organizací. Ve velké většině přicházejí klienti do programu na základě nařízení soudu, nebo doporučení OSPODU či Probační a mediační služby. Pracovníci, kteří měli zkušenost s klienty, kteří přicházejí na základě nařízení, uvedli, že prvotní motivace nebyla touha po změně chování. Naopak si nepřáli opětovně se dostat do konfliktu či vězení. Specifické postavení v definování cílové skupiny má organizace LOM. Ta v současné době nepracuje s klienty, kterým byla účast na programu nařízena. Klienti přicházejí dobrovolně, z vlastní vůle. Dalším specifikem této organizace je zaměření pouze na mužskou klientelu.

Podstatnou problematikou resocializačních programů je jejich nedokončení. Čtyři respondenti z pěti uznávají, že se setkávají s klienty, kteří program dokončí i nedokončí. Bohužel v době rozhovoru neznali přesné procento těch, kteří spolupráci nedokončí. Pozoruhodnou výjimku tvoří LOM. Terapeut této organizace uvedl, že většina klientů program dokončí. Domnívá se, že pouze dva jedinci nedokončili.

Efektivita programu je do určité míry měřena v pěti organizacích. Prostřednictvím dotazníků, které jsou klientům dány při vstupu do programu a jejím výstupu. V Nomii klienti obdrží dotazník v průběhu spolupráce vícekrát. Tato metoda měří subjektivní škálu problému

a spolupráci mezi terapeutem a klientem. S dlouhodobou efektivitou programu nepracuje žádná z dotázaných organizací, i přes skutečnost, že se shodují na její potřebnosti. Výjimku v měření efektivity představuje Centrum sociálních služeb Praha – Viola, jež účinnost neměří žádným způsobem.

Názory na představu toho, co by se mohlo v nynější praxi zlepšit, jsou pestré. Tři respondenti vidí prostor ve zlepšení především v informovanosti, jak veřejné, tak ale i odborné společnosti. Stále se setkávají se stigmatizujícím viděním některých pracovníků. Mají i zkušenosti s pracovníky policie, kteří programy ani jiné návazné služby neznají, a tudíž neví, kam daného jedince přeposlat. Dále dva respondenti uvádějí větší nařizování programů. Domnívají se, že je zapotřebí posílit vědomí nabízených služeb, aby obdržely status vážnosti a potřebnosti. Tento pohled by měla získat nejen široká veřejnost ale především i policie a OSPOD. Vhodné by bez pochyby bylo, kdyby se vyladily mezery v nařizování programů a zapojením se do programu, jelikož doba mezi těmito atributy bývá leckdy zdlouhavá a má dopad na efektivitu programu.

12.2 Jaké jsou rozdíly mezi českými a zahraničními programy pro násilné pachatele?

Z výzkumného souboru se inspirovaly zahraničními zkušenostmi při tvorbě programu čtyři organizace. Jedna organizace, konkrétně Nomia považuje program, který klientům nabízejí za český. Nicméně i přes tuto skutečnost se nyní inspirovaly zahraničními zkušenostmi, které zahrnují do své praxe. Nejčastěji jsou zmiňovány norské organizace, konkrétně Reform a Alternativa k násilí. Dále jsou v jednom případě zkušenosti čerpány z Londýna a Dánska.

Rozdíly mezi zahraničními a tuzemskými programy jsou patrné. Nemožnost porovnat rozdíly spatřují dva respondenti. Důvodem je neabsolvování zahraničních stáží, tudíž se dotyční respondenti neodvažovali ke srovnání. Na druhou stranu dva respondenti uvádějí významné rozdíly.

Jedním z uvedených rozdílů je provázanost a návaznost služeb. V České republice je neukotvené posílání klientů. Stává se, že někteří odborníci bohužel netuší, kam daného klienta odkázat. Případně mají i oni sami zkreslené představy o práci s násilnou osobou. S tímto závažným faktem jde ruku v ruce i legislativa, ve které vidí dva terapeuti velké mezery. I nadále se setkávají se soudci, kteří nejsou programům plně otevřeni.

Neopomenutelných rozdílem je délka praxe v zahraničí ve srovnání s Českou republikou. Tyto rozdíly mají svá pochopitelná odůvodnění, vzhledem k minulému režimu. Například

v Norsku je dle respondentů programům věnována větší pozornost a vážnost. Mají podstatně delší zkušenosti.

Dalším významným rozdílem jsou finance. Dle slov respondentů je na našem území stále nechuť dávat finance na pomoc pachateli. Naopak jsou spíše podporovány oběti. S touto rozdílností souvisí laická, ale i odborná představa o práci s pachatelem, která je zmiňována výše.

Poslední odchylka byla vyzpozorována jednou respondentkou. Je jím zahraniční specifikum vzájemné práce jak s ohroženou osobou, tak i s násilnou osobou. Dle respondentčiných slov jsou u nás dostupné pouze organizace pracující s oběťmi či pachateli, k dispozici naopak nejsou organizace, jejichž zájmem je oběť a zároveň pachatel.

12.3 Jaké kroky je potřebné učinit k zavedení programů pro pachatele, kteří týrali děti?

Opatření, která by se měla učinit pro budoucí zavádění programů, jsou dle respondentů různorodá. Smýšlení veřejnosti o pachateli, jako o osobě, která potřebuje pomoc, je dle dvou respondentek potřebným krokem. Ideálním postupem by bylo vymýtit názor, že ten kdo páchá násilí, si nezaslouží pomoc. I v této kategorii opět narážíme na problematiku opětovné neznalosti práce s násilnou osobou.

Vstupním krokem pro zavedení programů do České republiky vidí jeden respondent v eliminaci konkurence jednotlivých organizací. Důvodem je nynější skutečnost, kdy jednotlivé organizace čekají na granty, které jim z velké části zajistí chod programu. Měla by existovat politika, která bude tuto klientelu více podporovat. Zmíněné opatření by umožnilo organizacím více spolupracovat. Podpora a rozvoj programů pro osoby, které nezvládají agresi je dle jedné respondentky průlomovým krokem. Důvodem jsou zkušenosti s těmito klienty, pro které nemají uzpůsobenou metodiku práce. Dle slov respondentky existují na našem území organizace, které jsou zaměřené na tuto klientelu, ovšem jsou hrazené a takové výdaje si většinou klienti nemohou dovolit. Nahlížet na problematiku z širokého pohledu je také jedním z uvedených opatření. Valná většina násilí vzniká ve vztazích, a tudíž vyjmout násilnou osobu je dle respondenta kontraproduktivní. Jelikož se pachatel na vztahu podílí, měl by být i do terapeutického vztahu zahrnutý. Posledním uvedeným potřebným krokem jsou standardy kvality. Tyto standardy jsou v zahraničí normou, kterou u nás nadále postrádáme. Respondent nepovažuje za nutnost, aby standardy byly detailně rozpracovány, jako je tomu v sociálních službách. Naopak by ocenil základní ohraničení materiální a pracovní vybavenosti.

Protipólem potřebných kroků jsou překážky, které by mohly bránit budování nových programů v České republice. Hlavní bariéru představují pro čtyři respondenty finance. Nedostatek financí hraje v této oblasti podstatnou roli. V nynější situaci jsou finance pro práci s pachatelem brány z financí pro pomoc oběti. Ideální představou je, aby byly programy pro násilné osoby bezplatné. Případně by se poplatek za službu vyhodnocoval dle sociální situace dané osoby. Jedna respondentka zmiňuje znepokojující skutečnost, se kterou se na pracovišti setkávají. Je jí omezená nabídka služeb pro klienty, jelikož nemají dostatek financí. V době, kdy čerpali z norských fondů, nabízeli ke skupinové i individuální terapii navíc párovou či multipárovou terapii, kterou nyní nemohou otevřít. Pochopitelně jsou finance potřebné i pro pracovníky, kteří s klienty pracují. Další zmíněnou zábranou je pro dva respondenty nepropojenost rezortů. Pracovníci ve své praxi narážejí na neinformovanost odborné veřejnosti. Například probační úředníci, soud či policie leckdy neznají nabízené programy. Systém by měl být propojený, ale také jednotný.

Absence programů pro pachatele, kteří týrali děti, není pro většinu (počet 4) respondentů alarmující. Pracovníci se shodují na názoru, že není potřebné mít specializovaný program, i když má svá daná kritéria. Domnívají se, že je dostačující, když jsou k dispozici programy na zvládání vzteku, jelikož poslouží i v problematice násilí vůči dítěti. Pouze by bylo potřebné programy poupravit a zacílit na problematiku rodičovství. Na druhou stranu jeden respondent pocítuje potřebnost těchto programů, nejlépe pod záštitou OSPOD. Práce s pachatelem by měla trvat minimálně devět měsíců během pravidelné spolupráce. Středobodem zájmu pracovníků by nebyl pouze pachatel, nýbrž i oběť a jeho široké okolí. Konkrétně rodinní příslušníci, přátelé, sousedi, spolužáci a kolegové jak ze strany oběti tak i pachatele.

12.4 Jaká je spolupráce s dalšími institucemi?

Všichni dotázaní respondenti spolupracují s policií, OSPOD, Probační a mediační službou. Více specifická je spolupráce s organizacemi, kolegy, kteří také pracují s násilnou osobou. Někteří spolupracují více, jiní méně.

Pět dotázaných organizací spolupracuje i s kolegy z jiných pracovišť. Konkrétně zaznívaly organizace – Liga otevřených mužů, Diakonie, Rosa, Acorus, Theia, Gaudia a Krizové centrum pro děti a rodinu v Českých Budějovicích. Výjimku představuje Liga otevřených mužů. I přes skutečnost, že byla tato organizace třikrát zmíněna respondenty, jako organizace, kam posílají či by v případě nedostatečné kapacity posílali klienty, s ostatními organizacemi nespolupracují. Spolupráci měli dříve navázanou se Spondeou, ovšem v dnešní

době s organizacemi, stejného zaměření nespolupracují. Poskytují jiným pracovištím odborné semináře či konference.

Z uskutečněných rozhovorů a analýzy zahraniční literatury vyplývají následující doporučení:

- zaměřit působnost především na primární prevenci – preventivní programy, kampaně. Předejít tak násilí předávaném z jedné generace na druhou,
- uceleně spolupracovat s jinými organizacemi, předávat si zkušenosti a vzájemně konzultovat vhodné přístupy,
- utvořit standardy pro práci s násilnými pachateli, které již fungují v zahraničí,
- monitorovat efektivitu jednotlivých programů – zda došlo u jedince k recidivě, má-li záznam v rejstříku trestů...,
- rozšířit dostupnost programů do všech krajů ČR, jelikož není zahrnuta ani polovina z nich,
- zvýšit povědomí široké veřejnosti o existenci programů,
- proškolit odborníky z jednotlivých oborů o existenci programů – sociální služby, policie, zdravotní zařízení, justice,
- novelizovat zákon o sociálních službách a uvést pachatele násilí jako cílovou skupinu. Doposud jsou sociální služby zaměřené pouze na oběti násilných činů.

13 Diskuse

Z výzkumného šetření vyplynula základní charakteristika resocializačních programů a její možné kroky a překážky pro budoucí rozvoj.

Délka programu pro násilné osoby není v jednotlivých organizacích jednotná. Některá pracoviště mají tu výhodu, že nemají pevně stanovenou horní hranici trvání programů. Z tohoto důvodu je doba trvání programu u každého klienta individuální. Na druhé straně jsou pracoviště, která nabízejí klientům pouze omezenou dobu spolupráce. Mluvíme zde o osmi či patnácti konzultacích. Otázkou je, zda se za takovýto malý časový interval docílí požadovaných výsledků. S tímto omezením pochopitelně souvisí i dostupnost financí. Budeme-li mít dostatek financí, troufám si říci, že by i tyto organizace své programy prodloužily. Bohužel se nadále jednotliví respondenti setkávají s nepříjemnou skutečností přerozdělování peněz mezi oběti a pachatele. Práce s původci násilí není na našem území doposud formálně upravena. Tudiž chybí zmíněným programům pravidelné financování a přetrvává nechuť dávat finance na pomoci pachateli. Oslovení pracovníci považují nedostatek financí za zásadní bariéru jejich rozvoje. Pochopitelně jsou finance důležité nejen na samotnou časovou dotaci práce s násilnou osobou, s tím souvisí i dostatečný počet kvalitních pracovníků a vhodné prostory pro tuto práci. Nedostatečné financování také dle slov jedné respondentky vyústilo v omezení nabízených služeb pro tuto klientelu. Tato skutečnost je dle mého názoru alarmující. Na jedné straně si přejeme násilné pachatele resocializovat a eliminovat opakující se násilí, ovšem na druhé straně nejsou dostatečné finanční prostředky na tuto práci.

Nedostatečné financování programů s sebou nese i následující důsledky. Za prvé je jím konkurence mezi jednotlivými pracovišti. Organizace čekají na granty, které jim z velké části zajistí chod nabízených programů. Pro tyto granty jsou pochopitelně vypracovány požadující náležitosti, se kterými plně nesouvisí sdílení zkušeností a názorů mezi jednotlivými organizacemi. Tento postoj je pochopitelný, každá organizace si přeje získat dostatečné finance pro svůj chod, ovšem na druhou stranu se setkáváme se zmiňovanou konkurencí, která v této oblasti není vítanou. Vhodné by bylo, kdyby tato problematika byla pod gescí jednoho z resortů či kraje a tudíž by existovala jednotná politika, která by tuto klientelu podporovala.

Zmíněná spolupráce mezi pracovišti zabývajícími se násilnou osobou není z mého pohledu dostatečná. Pět pracovišť zmínilo jiné organizace, se kterými spolupracují. Ovšem tato spolupráce není ve všech případech postavena na pravidelné a úzké spolupráci. Jedna organizace uvedla, že s podobnými pracovišti dokonce nespolupracují vůbec. Oslovení

terapeuti se shodují v potřebnosti posílit povědomí o nabízených programech. Především dodat programům vážnost a pochopení, že jsou součástí řešení problému, považují za důležité. Zde si pokládám otázku, jak mohou být programy rozšířeny mezi odbornou či širokou veřejnost, když samotná pracoviště leckdy neznají tytéž organizace v jiných městech či krajích? Případně jak mohou mezi sebou organizace spolupracovat, když si vzájemně konkurují a bojují mezi sebou o finance, jak již bylo zmíněno výše?

Provázanost a návaznost služeb je často diskutovaným tématem v sociální sféře. Respondenti pocítují, že je v České republice neukotvené posílání násilných osob. Není výjimkou, když sami odborníci nevědí, kam klienta odkázat. Bohužel i oni mají leckdy zkreslené představy, jak probíhá práce s násilnou osobou. Efektivní spolupráce a návaznost na další služby je nezbytná pro naplnění cílů ale i principů jednotlivých programů. V této souvislosti se nacházejí mezery ve stanovení pravidel v předávání informací, klientů a vyhodnocování práce. Dále se v legislativě doposud nepodařilo prosadit násilného pachatele jako cílovou skupinu v rámci zákona o sociálních službách. S tímto faktem úzce souvisí absence standardů kvality pro zmiňované programy. Nejsou pevně stanovené podmínky práce s násilnou osobou. Příkladem dobré zahraniční praxe je Norsko, Velká Británie či Německo. V těchto zemích jsou nedílnou součástí práce s původci násilí minimální standardy a pravidelné vyhodnocování efektivity programů. Měření efektivity práce je na našem území do jisté míry zajištěno pomocí dotazníků. Ty jsou klientům rozdány při vstupu a výstupu z programu. Výjimku představuje jedna organizace, která efektivitu neměří ani pomocí dotazníků. S dlouhodobou efektivitou nepracuje žádná z dotázaných organizací. I přes skutečnost, že se dotázaní respondenti shodují na potřebnosti mít přístup k objektivním informacím, nejlépe od Policie či OSPODU. Ovšem i zde narážíme na otázku financí a nedostatku pracovníků, jež by míru účinnosti programu vyhodnocovali.

Otázkou k zamyšlení je, zda by programy pro násilné pachatele měly být založeny na dobrovolném vstupu nebo by naopak měly být nařízeny justičním systémem. Programy založené na dobrovolném vstupu vyzdvihují významnost motivace pro proces změny. Ovšem je nutné zvážit i možnost, že pachatelé mohou se vstupem do programu souhlasit z čistě zjištěných důvodů. Například snaha uniknout nepodmíněnému trestu odnětí svobody či ztrátě rodinných vazeb. Dalším rizikem je předčasný odchod z programu, jakmile se pro daného jedince stane náročným. Tyto popsání rizika mohou vést ke skutečnosti, že dobrovolné programy budou zastoupeny pouze malým počtem dostatečně motivovaných klientů nebo naopak bude snaha udržet i nemotivované jedince. Zde se dostáváme k otázce upřednostnění kvantity nad kvalitou

Některé programy se dostávají do systému trestní justice a představují jeden z možných trestů. Výhodou je pro pachatele prostor pro uvědomění si důsledků svého činu a možnost změnit se, jednat jiným způsobem a najít vhodnou cestu. Někteří respondenti uvedli, že pachatelé zřídka touží po změně a je výjimečné, aby sami hledali odbornou pomoc. Ovšem na druhou stranu respondent z organizace Ligy otevřených mužů uvedl, že jejich klienti přicházejí do programu pouze dobrovolně a procento dokončení je v této organizaci největší v porovnání s ostatními dotazovanými pracovišti.

ZÁVĚR

Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na jednu ze skupin ohrožených stigmatizací. Konkrétně se jedná o původce násilí, přesněji pachatele, kteří týrali děti. Právě těmto osobám se ze strany široké společnosti, ale ani ze strany odborné veřejnosti, nedostává vhodné pozornosti, kterou potřebují. O náročnosti práce s původci násilí ovšem není pochyb. Nedostatečná motivace klientů ke změně, problematika financování programů pro násilné pachatele, mezery v propojenosti návaznosti služeb, názory laické veřejnosti a mnohé další ztěžují práci s násilnou osobou. To se pochopitelně odráží na úspěšnosti resocializace klientů.

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké jsou základní charakteristiky resocializačních programů a jejich potenciální rozvoj. Jednotlivé výzkumné otázky jsou následující:

- Hlavní výzkumná otázka č. 1 - Jak probíhají programy pro násilné pachatele v ČR?
- Hlavní výzkumná otázka č. 2 - Jaké jsou rozdíly mezi tuzemskými a zahraničními programy pro násilné pachatele?
- Hlavní výzkumná otázka č. 3 - Jaké kroky je potřebné učinit k zavedení programů pro pachatele, kteří týrali děti?
- Hlavní výzkumná otázka č. 4 - Jaká je spolupráce s dalšími institucemi?

Výzkumného šetření se zúčastnilo pět respondentů, jež zastupovalo šest organizací, které pracují s násilnou osobou. Konkrétně se jednalo o tři muže a dvě ženy, kteří mají vysokoškolské vzdělání. Terapeuti a terapeutky působí v organizacích Nomia (Hradec Králové), Liga otevřených mužů (Praha), Diakonie Českobratrské církve evangelické, Centrum sociálních služeb Praha – program Viola (Praha), Gaudia (Praha) a Locika (Praha).

Dotázaní při své práci s násilným pachatelem vycházejí z kognitivně-behaviorální teorie, narativního či eklektického přístupu. Doba spolupráce s klientem je různorodá. Některé organizace nemají pevně stanovenou horní hranici délky spolupráce, jiné poskytují patnáct či osm konzultací. Téměř všichni respondenti nabízejí své služby jak mužům, tak i ženám. Výjimku tvoří jedna organizace (LOM), která je výhradně zaměřena na mužskou klientelu, která přichází dobrovolně. Toto pracoviště je výjimečné i v procentuálních hodnotách těch, kteří program dokončili. Prakticky všichni klienti zde program dokončí. Míru účinnosti programu měří pět organizací pomocí dotazníku, který je klientům rozdán na počátku a při ukončení spolupráce. Pouze jedna organizace efektivitu neměří žádným způsobem.

Při tvorbě českých programů pro násilné osoby se dotázané organizace inspirovaly zahraničními zkušenostmi. Některé zahraniční zkušenosti promítly do svých programů více, jiní méně. Nejčastěji vycházeli z norských organizací – Reform a Alternativa k násilí, dánských a také britských. Rozdíly mezi těmito zahraničními a tuzemskými programy jsou znatelné. Jsou jimi především provázanost a návaznost služeb, délka praxe, rozsah práce, finanční možnosti, neinformovanost a legislativa.

Opatření, která by se měla uskutečnit, při zavádění programů do České republiky, jsou různorodá. Smýšlení veřejnosti o pachateli, jako o osobě, která si nezaslouží pomoc, nýbrž trest, je jedním z prvotních kroků. Nejen pohled laické společnosti by se měl změnit, i odborná veřejnost se potýká s jistými mezerami. Zásadním opatřením jsou standardy kvality, které jsou v zahraničí neodmyslitelnou součástí této práce. Na druhou stranu překážek, kterých brání rozvoji a rozkvětu práce s násilným pachatelem není málo. Jsou jimi především finance, které leckdy snižují nabídku služeb. Následující bariéru představuje neinformovanost odborné společnosti, mezery v legislativě a nepropojenost rezortů.

Spolupráce mezi organizacemi, jež pracují s původci násilí, do jisté míry vážne. I když téměř všichni respondenti jmenovali jednu či dvě organizace, se kterými spolupracují, nejedná se o úzkou spolupráci, pravidelné a intenzivní sdílení zkušeností či znalostí. Nicméně je vypovídající i neznalost jiných organizací, které nesídlí v daném regionu.

Do značné míry závisí úspěch resocializace na samotných klientech, zda budou schopni se opětovně začlenit do společnosti bez porušování zákona. Do jisté míry jsou jim k dispozici zmíněné formy pomoci. Ovšem pokud tato pomocná ruka nebude nabídnuta a přijata včas, budou se tito jedinci stále vracet.

V souhrnu lze říci, že programy pro násilné pachatele jsou na našem území na počátku. Jsou zde patrné nedostatky, na kterých je potřeba pracovat. Je ovšem zapotřebí si uvědomit, že vzhledem k totalitnímu režimu, který zde panoval, procházíme jiným vývojem než západoevropské země.

LITERATURA

BIEDERMANOVÁ, E.; PETRAS, M. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevence, 2011. 98 s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-807-3381-158

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Vojtěch SEDLÁČEK. *Základy penologie pro policisty*. Praha: Vydavatelství Policejní akademie České republiky, 2002. 148s. ISBN 80-7251-104-1.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244s . ISBN 978-80-7380-138-0.

ČESKO. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů*. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 372s. ISBN 978-80-246-1966-8.

DUNOVSKÝ J., DYTRYCH Z., MATĚJČEK Z., *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1995. 248 s. ISBN 80-7169-192-5

GRANDOVÁ, Sue. *Ozvěny zla: klinický a sociálně-kulturní pohled*. Praha: Triton, 2006. 207s. ISBN 80-7254-728-3.

HÁLA, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. 183 s. ISBN 80-867-0805-5

HANUŠOVÁ, Jaroslava. *Násilí na dětech-syndrom CAN*. Praha: vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 24s. ISBN 80-86991-78-4

KOVAŘÍK, Jiří. Psychické týrání. In: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR. *Násilí na dětech*. Násilí nezná hranice, ale zanechává stopy. Praha: Humanitas-Profes, 2003. s. 12-14. ISBN 80-903392-0-4

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka et al. *Právo proti domácímu násilí*. Praha: C.H. Beck, 2011. xiii, 139 s. Beckova skripta. ISBN 978-80-7400-381-3.

KRATOCHVÍL, Stanislav. *Základy psychoterapie*. 6. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0302-5.

KRAUS, Jiří a kol. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1995. 2 sv. 660s. ISBN 80-200-0497-1.

KREJČÍŘOVÁ, D., J. LANGMEIER. *Vývojová psychologie*. 4. Vyd. Praha: Grada, 2006. 368s. ISBN 80-247-1284-9

MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. 302s. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 9788073381196.

MEZNÍK, Jiří, KALVODOVÁ, Věra a KUČHTA, Josef. *Základy penologie*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 74 s. Edice učebnic Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. ISBN 80-210-1248-X.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. 332s. ISBN 80-247-1362-4.

Petras, M., Jiříčka, V., Hůrka, J., Netočný, M., Podaná, Z. & Buriánek, J. Predikce kriminality: Nový nástroj SARPO1 na hodnocení kriminogenních rizik a potřeb pachatele. *Trestněprávní revue: Odborný recenzovaný časopis pro trestní právo*, 9(9), 283-290.

RABOCH, Jiří, Pavel PAVLOVSKÝ a Dana JANOTOVÁ. *Psychiatrie: minimum pro praxi*. 5. vyd. Praha: Triton, 2012. ISBN 978-80-7387-582-4.

RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava HOFERKOVÁ. *Kapitoly z penologie II*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014, 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.

ROZUM, J., KOTULAN, P., TOMÁŠEK J. *Účinnosti dohledu u osob podmíněně propuštěných*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008. 170s. ISBN 978-80-7338-073-1.

SOCHŮREK, Jan. *Kapitoly z penologie. II. díl, Teorie a praxe zacházení s vězňenými*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.

STRNAD, Vratislav a Alžběta NEJEDLÁ. *Základy narativní terapie a narativního koučinku*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0729-0.

SUCHÝ, O., RATINOV, A., URBANOVÁ M. a kol.: *Osobnost pachatele*, II. díl. Výzkumný ústav kriminologický při Generální prokuratuře ČSSR, Praha, 1985. 373s.

- ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. Praha: Leges, 2011. 416s.. ISBN 9788087212684.
- ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Ochrana týraného a zneužívaného dítěte*. Praha: Linde, 2003. 156s. ISBN 80-86131-44-0
- ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. 212s. ISBN 978-80-7367-757-2.
- ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie*. Praha: Karolinum, 2014. 401s. ISBN 978-80-246-2558-4.
- VANÍČKOVÁ, E. *Interpersonální násilí na dětech*. Praha: Úřad vlády ČR, 2009, 37s. ISBN 978-807-4400-018.
- VANÍČKOVÁ, E., H. PROVAZNÍKOVÁ, Z. HADJ-MOUSSOVÁ. *Násilí v rodině: syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 1995. 80s. ISBN 80-85529-17-3
- VOŇKOVÁ, Jiřina a SPOUSTOVÁ, Ivana. *Domácí násilí z pohledu žen a dětí: právní stav k 1.1.2016*. 3. přepracované vydání. Praha: profFem, 2016. 253 stran. ISBN 978-80-904564-5-7.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE:

Alternativ til vold [online]. Oslo [cit. 2017-03-13]. Dostupné z: <http://atv-stiftelsen.no/>

ANDREWS D.A., BONTA, J., WORMITH, J.S. The recent past and near future of risk and/or need assessment. *Crime & Delinquency* [online]. 2006, 52(1), 7-27 [cit. 2017-06-04]. DOI: 10.1177/0011128705281756. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/J_Wormith/publication/249718755_The_Recent_Past_and_Near_Future_of_Risk_andor_Need_Assessment/links/0c960530f834036e07000000.pdf

ATKINSON, R. a J. TEW. Working with Psychopathic Offenders: Lessons from the Chromis Program. *International Journal of Forensic Mental Health* [online]. 2012, 11(4), 299 - 311 [cit. 2016-12-07]. DOI: 10.1080/14999013.2012.746758. ISSN 14999013. Dostupné z. databáze Ebsco

BEŠEV, P. a M. GAJECKI. *Predicting offender recidivism among Swedish participants in the One-to-One CBT programme* [online]. Stockholms universitet, 2009 [cit. 2016-12-21]. Dostupné z: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:222308/FULLTEXT01.pdf>

BLUD, L., TRAVERS R., NUGENT F. a D. THORNTON. Accreditation of offending behaviour programmes in HM Prison Service: 'What Works' in practice. *Legal and Criminological Psychology* [online]. 2003, 8(1), 69-81 [cit.2016-11-21]. ISSN 13553259. Dostupné z: databáze Scopus

BRÄNNSTRÖM, Lars, Catrine KAUNITZ, Anna-Karin ANDERSHED, Sandra SOUTH a Geir SMEDSLUND. Aggression replacement training (ART) for reducing antisocial behavior in adolescents and adults: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior* [online]. 2016, 27, 30-41 [cit. 2017-01-08]. DOI: 10.1016/j.avb.2016.02.006. ISSN 13591789.

Caring dads [online]. ©2016 [cit. 2017-03-13]. Dostupné z: <http://www.caringdads.org/index.htm>

DOYLE, M., KHANNA T., LENNOX CH., SHAW J. et al. The effectiveness of an enhanced thinking skills programme in offenders with antisocial personality traits. *Journal of Forensic Psychiatry* [online]. 2013, 24(1), 1-15 [cit. 2017-01-04].

DOI:10.1080/14789949.2012.752519. ISSN 14789949. Dostupné z: Dataváze EBSCO

FERGUSON, L. M.; WORMITH, J. Stephen. A meta-analysis of Moral Reconciliation Therapy. *International journal of offender therapy and comparative criminology* [online]. 2012, [cit. 2016-11-28]. 0306624X12447771.

Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.840.2446&rep=rep1&type=pdf>

FRIENDSHIP, C., BLUD L., ERIKSON M., TRAVERS R., a D. THORNTON. Cognitive-behavioural treatment for imprisoned offenders: An evaluation of HM Prison Service's cognitive skills programmes. *Legal and Criminological Psychology* [online]. 2003, **8**(1), 103-114 [cit. 2017-01-04]. ISSN 13553259. Dostupné z: databáze Scopus

GRAFFAM, Joe, Alison SHINKFIELD, Barbara LAVELLE a Wenda MCPHERSON. Variables Affecting Successful Reintegration as Perceived by Offenders and Professionals. *Journal of Offender Rehabilitation* [online]. 2004, **40**(1/2), 147-171 [cit. 2017-02-04]. DOI: 10.1300/J076v40n01-08. ISSN 10509674. Dostupné z: databáze Ebsco

GREPP -VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PACHATELE ODSOUZENÉ ZA TRESTNÉ ČINY NÁSILÍ NA DĚTECH. [Http://www.vscr.cz/](http://www.vscr.cz/) [online]. Vězeňská služba České republiky, ©2012 [cit. 2017-03-18]. Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-nove-sedlo-81/informacni-servis-1598/aktuality-390/grepp-vychovne-vzdelavaci-program-pro-pachatele-odsouzene-za-trestne-ciny-nasili-na-detech>

HATCHER, R. a CH. BILBY. Early Findings from the National Evaluation of Offending Behaviour Pathfinder Programmes. *Vista: Perspectives on Probation* [online]. 2004, **8** (3), 137 – 145 [cit. 2016-12-20]. Dostupné z: <https://www2.le.ac.uk/departments/npb/people/rmh12/pdf/HatcherBilby.pdf>

HATCHER, Ruth M., Emma J. PALMER, James MCGUIRE, Juliet C. HOUNSOME, Charlotte A. L. BILBY a Clive R. HOLLIN. Aggression replacement training with adult male offenders within community settings: a reconviction analysis. *Journal of Forensic Psychiatry* [online]. 2008, **19**(4), 517-532 [cit. 2017-01-08].

DOI: 10.1080/14789940801936407. ISSN 14789949. Dostupné z: databáze Ebsco

HERNDON, Barton T. Meaningful Action and Moral Reconciliation Therapy. *Corrections Today* [online]. 2008, **70**(6), 50-52 [cit. 2016-11-28]. ISSN 01902563. Dostupné z: databáze SocINDEX

MULLIN, S a J SIMPSON. Does executive functioning predict improvement in offenders' behaviour following enhanced thinking skills training? An exploratory study with implications for rehabilitation. *LEGAL AND CRIMINOLOGICAL PSYCHOLOGY* [online]. 2007, **12**, 117-131 [cit. 2016-11-22]. ISSN 13553259. Dostupné z: databáze Scopus

OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka. Zaměstnání jako významný faktor úspěšné resocializace. *Sociální práce* [online]. Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2012(2), 7-8 [cit. 2017-02-08]. ISSN 1213-6204.

Dostupné z: <http://socialniprace.cz/zpravy.php?oblast=1&clanek=399>

Respect [online]. London, ©2017 [cit. 2017-03-03]. Dostupné z: <http://respect.uk.net>

ROBINSON, David. *The impact of cognitive skills training on post-release recidivism among Canadian federal offenders*. Correctional Service Canada, Correctional Research & Development [online]. 1995, 106s. [cit. 2016-11-21].

Dostupné z: <http://brainadvantage.com/PDF/The%20Impact%20of%20Cognitive%20Skills%20Training.pdf>

SADLIER, Greg. *Evaluation of the impact of the HM Prison Service Enhanced Thinking Skills programme on reoffending: Outcomes of the Surveying Prisoner Crime Reduction (SPCR) sample* [online]. London: Ministry of Justice, 2010 [cit. 2016-11-21]. ISBN 978-1-84099-418-6. Dostupné z: <http://www.justice.gov.uk/downloads/publications/research-and-analysis/moj-research/eval-enhanced-thinking-skills-prog.pdf>

TEW, J. a R. ATKINSON. The Chromis programme: from conception to evaluation. *PSYCHOLOGY CRIME* [online]. 2013, **19**(5-6), 415-431 [cit. 2016-12-20]. ISSN 1068316X.. Dostupné z: <http://dx.doi.org/10.1080/1068316X.2013.758967>

TEW, J., L. DIXON, L. HARKINS a A. BENNETT. Investigating changes in anger and aggression in offenders with high levels of psychopathic traits attending the Chromis violence reduction programme. *Criminal Behaviour and Mental Health* [online]. 2012, **22**(3), 191 -201 [cit. 2016-12-07]. DOI: 10.1002/cbm.1832. ISSN 09579664. Dostupné z: databáze Scopus

TONG, L.S.J., D.P. FARRINGTON. How effective is the "Reasoning and Rehabilitation" programme in reducing reoffending? A meta-analysis of evaluations in four countries. *PSYCHOLOGY CRIME* [online]. 2006, **12**(1), 3-24 [cit. 2017-01-04]. ISSN 1068316X. Dostupné z: http://www.maccac.org/Offender_Programs/MN_Cog_Net/tong%26farringtonR%26R.pdf

VAN VOORHIS, Patricia, et al. The Georgia Cognitive Skills Experiment A Replication of Reasoning and Rehabilitation. *Criminal Justice and Behavior* [online]. 2004, 31(3), 282-305 [cit. 2016-11-21].

VISHER, C.A. Incarcerated Fathers: Pathways From Prison to Home. *Criminal Justice Policy Review* [online]. 2013, 24(1), 9 - 26 [cit. 2017-02-08]. DOI: 10.1177/0887403411418105. ISSN 08874034. Dostupné z: databáze Scopus

WETTERMANN, Anne; SCHLÄFKE, Detlef; FEGERT, Jörg M. The modification of criminogenic factors on addicted offenders the effectiveness of the Reasoning and Rehabilitation program. *International journal of law and psychiatry*[online]. 2012, [cit. 2016-11-29]. 35 (3), 202-206.

Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160252712000246>

WILSON, D. B., BOUFFARD, L. A., a D.L. MACKENZIE. A quantitative review of structured, group-oriented, cognitive-behavioral programs for offenders. *Criminal Justice and Behavior* [online]. 2005, 32 (2), 172-204 [cit. 2016-12-07]. Dostupné z: <http://www.moral-reconation-therapy.com/Resources/ReviewOfCognitiveBeh.pdf>